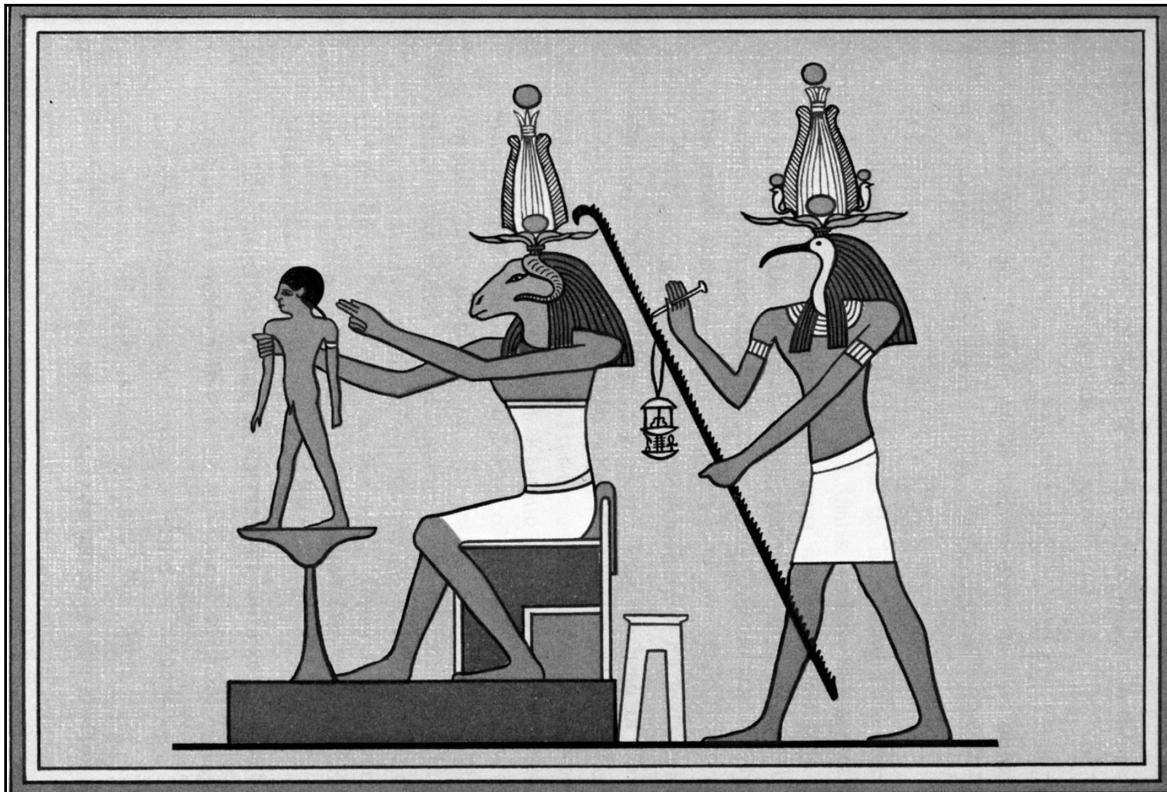

‘Ερμῆς Τρισμέγιστος,

φιλοσοφία καὶ θεολογία στὴν ὑστέρα ἐποχή.

‘Ο δημιουργὸς Θεός, τῆς μυθολογίας τῆς Ἐλεφαντίνης, Χνοὸν πλάθει τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τοῦ τροχοῦ τοῦ ἀγγειοπλάστου ἐνῷ ὅπισθέν Του δὲ Θεὸς Θώθ (Ἐρμῆς Τρισμέγιστος) ρυθμίζει τὴν εἰμαρμένην του.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

- **Εισαγωγή**
- **Χρονολόγησις**
- **Γνησιότης**
- **Κοσμογονία**

Tὰ κείμενα τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Hermetica» ἢ «Ἐρμῆς Τρισμέγιστος» ἢ «Ἐρμαϊκὰ βιβλία» κατὰ τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, ἀποτελοῦν τὸ φιλολογικὸν προϊὸν μιᾶς φιλοσοφικῆς κοινότητος τῆς ὑστέρας Ἀρχαιότητος. Διὰ τὴν κοινότητα αὐτὴ οὐδὲν γνωρίζομε ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τὰ κείμενα. Αὐτὴ ἡτο πιθανῶς μικρά, ὅμως τὰ κείμενά της ἔτυχε νὰ διασωθοῦν ἀπὸ μία παραξενιὰ τῆς Ἰστορίας ὡς παρατηρεῖ ὁ John Ferguson: «The Hermetic sect was probably a small one, whose scriptures have survived through the accidents of history».

Κατὰ τὴν ὑστέρα Ἀρχαιότητα ὑπῆρχε ἡ συνήθεια εἰς τὴν Αἴγυπτον διάφορα βιβλία νὰ ἐμφανίζουν τὸ περιεχόμενόν των ὡς ὑπαγορευθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Θώθ τῆς σοφίας καὶ τῶν γραμμάτων ἐξελληνισθέντος ὡς Ἐρμοῦ Τρισμεγίστου, ἢ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Χνούμ, ἐξελληνισθέντος ὡς Ἀγαθοδαίμονος, ἢ ὑπὸ τοῦ ἥρωος Ἰμπχοτέπ, ἐξελληνισθέντος ὡς Ἀσκληπιοῦ. Τοῦτο συνέβαινε διὰ νὰ ἀποκτοῦν μεγαλυτέραν αὐθεντίαν. Ἡ συνήθεια αὐτὴ ἐξηπλώθη εἰς ὅλον τὸν γνωστὸν κόσμον καὶ οὕτω ἔχομε, φερό εἰπεῖν, τὸν χριστιανὸ συγγραφέα ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸ ὄνομα τοῦ μυθικοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου η.ο.κ. Ὁλόκληρος ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ ἡ ἐμφανιζομένη ὡς ἀποκαλυπτομένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Θώθ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν φιλολόγων «Ἐρμητικὴ» καὶ εἰς αὐτὴν ἀνευρίσκονται, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὑπὸ μελέτην κείμενα, πλῆθος ἀστρολογικῶν κειμένων καὶ κειμένων ποὺ ἀναλύουν τὰς ἀποκρύφους ἰδιότητας τῶν διαφόρων φυτῶν καὶ τῶν διαφόρων κρυστάλλων καὶ λίθων.

Διὰ τὰ Ἐρμαϊκὰ βιβλία δυνάμεθα, ἐν πρώτοις, νὰ κάνωμε ὥρισμένας γενικὰς παρατηρήσεις: Γράφει περὶ αὐτῶν ὁ Arthur Nock εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς στερεοτύπου ἐκδόσεως, τῆς κυκλοφορησάσης ὑπὸ τοῦ Παρισινοῦ οἶκου «Les Belles Lettres», μεταξὺ τῶν ἄλλων τὰ κάτωθι:

«Τὰ κείμενα τὰ ὅποῖα μελετοῦμε δὲν ἀποτελοῦν παρὰ μία εἰδικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ Ἐρμητικοῦ πλαισίου διὰ νὰ ἐκφρασθῇ, μία εὐσέβεια, ἔνας μυστικισμὸς καὶ μία φιλοσοφία, ὅφείλονταν δὲ τὴν ἔμπνευσίν των, εἰς τὴν δλότητά των σχεδόν, εἰς μὴ Αἴγυπτιακὰς πηγάς».

»Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πλαισίον των, τὰ κείμενά μας περιέχουν ἐξαιρετικῶς ὀλίγα Αἴγυπτιακὰ στοιχεῖα. Αἱ ἴδεαι των εἶναι αὐταὶ τῆς εὐρέως διαδεδομένης (populaire) ἐλληνικῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως. Αἱ ἴδεαι αὐταὶ εὐρίσκονται ὑπὸ μίαν μιօρφὴν ἴδιαιτέρως ἐκλεκτικήν,

πρόκειται δι' ἓνα μῆγμα πλατωνισμοῦ, ἀριστοτελισμοῦ καὶ στωϊκισμοῦ, ὁ ὅποῖος ἦτο ἄλλωστε πολὺ διαδεδομένος· ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχουν εἰς ὀλίγα σημεῖα Ἱχνη Ἰουδαϊσμοῦ καὶ πιθανώτατα μιᾶς ἄλλης θρησκευτικῆς λογοτεχνίας τῆς ὅποίας πηγὴ προελεύσεως εἶναι τὸ Ἱράν. Ἀντιθέτως δὲν εὑρίσκωμε εἰς αὐτὰ οὐδὲν Ἱχνος χριστιανισμοῦ ἢ νεοπλατωνισμοῦ. Ἀνευρίσκομε ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ διαφοροποιήσεων ἀκόμη καὶ ἐντὸς τῶν πλαισίων ἑκάστου βιβλίου, ἐπίσης ἢ πολεμικὴ καὶ ὁ ἀποστολικὸς ζῆλος διαφέρουν, ὅμως βασιλεύει, λίγο-πολὺ παντοῦ, ἡ ἴδια ἀτμόσφαιρα μιᾶς κοινῆς εὐσεβείας ἢ ὅποια καὶ αὐτὴ ποικίλλει ὡς πρὸς τὴν ἔντασίν της. Πρέπει τὰ ἔργα αὐτὰ νὰ ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ διαφέρους ὅμιλους ἀτόμων ποὺ εἶχαν ὅλοι τὰς ἴδιας τάσεις, καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ὑπῆρχον τοιοῦτοι φιλοσοφικοὶ ὅμιλοι ὡς ὁ σχηματισθεὶς πέριξ τοῦ φιλοσόφου καὶ ἰερέως Ἀντωνίνου (Εὐνάπιος, «Βίοι φιλοσόφων» V)).

Ομως ὑπῆρχε μία Ἐρμητικὴ θρησκεία; Ὕπηρχον ἐρμητικαὶ κοινότητες; Ἐπ' αὐτοῦ ἢ ἀπάντησις δὲν εἶναι εὔκολος: Ὅπάρχει μία ἰερὰ λογοτεχνία, δίδονται “τρόποι ζωῆς”, καθορίζονται τύποι προσευχῆς καὶ θεολογίας, ὑπάρχει «ἕνας συνειδητὸς διαχωρισμὸς ἀπὸ τὸν ἔξωτερικὸν κόσμον, εἰς ὧν οισμένα σημεῖα βλέπομε νὰ ἀποδίδεται ὑψίστη ἀξία εἰς τὴν “ὅδον” καὶ νὰ ὑπάρχῃ προσηλυτιστικὸς ζῆλος». Ομως ὁ Ἐρμητισμὸς δὲν γνωρίζει οὔτε καθαριούς, οὔτε τελετουργίας, οὔτε θεολογικὰς πρακτικὰς ἐπιφανείας τοῦ θείου. Τὰ μόνα Μυστήρια ποὺ ἀναγνωρίζει ὁ Ἐρμητισμὸς εἶναι αὐτὰ τοῦ “Λόγου” καὶ σχεδὸν παντοῦ διαφαίνεται μία ἐκσεσημασμένη ἀποστροφὴ κατὰ τῆς λαϊκῆς θρησκείας. Ἐκτὸς αὐτῶν ὁ Ἐρμητισμὸς δὲν ἔχει πρωτοτυπίαν, εἶναι κατὰ κύριον λόγον ἕνα μωσαϊκὸν παλαιοτέρων ἰδεῶν, συχνάκις ἀναφερομένων διὰ βραχυλογικῶν ὑπονοούμενων, ὡς εἴθισται νὰ γίνεται εἰς τοὺς κλειστοὺς κύκλους, καὶ ἐπίσης ἀπογεγυμνωμένων λογικῶν συλλογισμῶν ὃσον ἀφορᾶ εἰς τὴν σκέψιν, καὶ κλασικῆς καθαρότητος ὃσον ἀφορᾶ εἰς τὴν γλῶσσα. Ἐὰν κάποιος σύγχρονός των φιλόσοφος συνέβαινε νὰ ἰδῇ ἕνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ κείμενα, αὐτὸς θὰ ἀνεγνώριζε μὲν ἕνα οἰκεῖον του λεξιλόγιον ὅμως θὰ διαποροῦσε πρὸς τὴν μηχανικῆς καὶ ἀσυναρτήτου χρήσεως αὐτῶν τῶν ἐννοιῶν (ἀν. τ. I σ. VII)».

Τὰ Ἐρμαϊκὰ κείμενα ἐμφανίζουν σημαντικὰς διμοιότητας πρὸς τὰ ἄλλα φεύγατα τῆς ἐποχῆς των, ὡς διὰ παράδειγμα ὁ γνωστικισμός. «Αὐτὸς τὸ φαινόμενον δὲν διείλεται εἰς ἕνα ἄμεσο δανεισμὸν ἀλλὰ πηγάζει ἐκ τοῦ ὅτι ὅλα τὰ φεύγατα ἔξαρτωνται ἐκ τοῦ τρέχοντος νοητικοῦ πλαισίου καὶ ἀπαντοῦν εἰς τὰς κοινὰς ἀνάγκας τῆς ψυχοσυνθέσεως τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς των: ἐπιθυμίᾳ διὰ βεβαιότητα καὶ θείᾳ ἀποκάλυψι, ἀγάπῃ πρὸς τὸν ἔσωτερισμόν, τάσις δι' ἀφηρημένα σχήματα, ἐνδιαφέρον διὰ τὴν τύχην τῆς ψυχῆς καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν της, τάσις νὰ θεωρῆται ὁ Κόσμος ὡς σχετιζόμενος πρὸς τὴν ίστορίαν τῆς ψυχῆς καὶ ἀντιθέτως ἡ ίστορία τῆς ψυχῆς νὰ συγκρίνεται πρὸς τὴν πορείαν τοῦ Κόσμου. Ο ἀνθρωπος παιρετήρει ἀσαφῶς ἐντὸς ἐνὸς κατόπτρου καὶ ἔβλεπε τὸν ἑαυτόν του, καὶ

ηθελε νὰ ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἔνδοσκοποῦντο».

»Τὰ Ἐρμαϊκὰ κείμενα περιλαμβάνουν (α΄) τὴν συλλογὴν διαλόγων τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Corpus Hermeticum, (β΄) τὸν “Λόγον Τέλειον” ὁ ὅποῖος διεσώθη εἰς μίαν λατινικὴν μετάφρασιν ὑπὸ τὸν τίτλον Asclepius καὶ εἰς μικρὰ Ἑλληνικὰ ἀποσπάσματα, καὶ τέλος (γ΄) τὰ ἀποσπάσματα ποὺ διέσωσε ὁ Στοβαῖος εἰς τὸ ἀνθολόγιόν του. “Ολα αὐτὰ τὰ ἔργα θὰ πρέπη νὰ τοποθετηθοῦν πιθανῶς μεταξὺ τοῦ +100 καὶ τοῦ +300 (δ.ν. τ.Ι σ.Β.)».

•Η χρονολόγησις

Η χρονολόγησις τῶν Ἐρμαϊκῶν κειμένων ὡς καὶ αἱ ἰδεολογικαὶ πηγαὶ των ἔχουν λεπτομερῶς μελετηθῆ ἵδιως ἀπὸ τὸν μελετητὴν καὶ μεταφραστὴν των Walter Scott, ὁ ὅποῖος ἀποφαίνεται διὰ τὸ Corpus Hermeticum ἀναλυτικῶς:

Λόγος I, γνωστὸς καὶ ὡς «Ποιμάνδρης»: Πρόκειται δι’ ἓνα ἐκ τῶν κυριωτέρων Λόγων, αὐτός ἐγράφη μεταξὺ τῶν ἑτῶν +100 καὶ +200 καὶ αἱ ἀπόψεις του εἶναι βασικῶς πλατωνικαὶ ἀλλὰ περιέχει καὶ ἀρκετὰ στοιχεῖα Στωϊκισμοῦ, εἰς δὲ ὥρισμένα σημεῖα ἀκολουθεῖ τὰς ἴδεας τοῦ Φίλωνος ὁ ὅποῖος ἐδίδασκε ἐπίσης ἕνα Πλατωνισμὸν διαφοροποιημένο διὰ τῆς χρήσεως Στωϊκῶν στοιχείων.

Λόγος II: Ἐγράφη μεταξὺ τῶν ἑτῶν +100 καὶ +250 καὶ αἱ ἴδεαι του εἶναι πλατωνικαί.

Λόγος III: Διαφέρει ἀπὸ ὅλη τὴν ἄλλη Ἐρμαϊκὴ λογοτεχνία διότι δὲν ἔχει πλατωνικὰ στοιχεῖα ἀλλ’ ἀντιθέτως Ἰουδαϊκὰ καὶ Στωϊκά, ἐνῶ εἰς δλα τὰ ὑπόλοιπα κείμενα τὰ Ἰουδαϊκὰ στοιχεῖα εἶναι ἐλάχιστα. Θεωρεῖται δὲ ὅτι ἐγράφη κατὰ τὸν +πρῶτο αἰῶνα.

Λόγος IV: Εἶναι καὶ αὐτὸς +δευτέρου ἢ τρίτου αἰῶνος καὶ αἱ ἀναπτυσσόμεναι ἀπόψεις εἶναι ἔξ δλοκλήρου πλατωνικαί.

Λόγος V: Ἐγράφη κατὰ τὸν τρίτο αἰῶνα καὶ εἶναι κείμενον πλατωνικὸν εὑρισκόμενον ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ «Τίμαιον» μὲ μικρὰν μῆξιν Στωϊκῶν ἴδεων καὶ κάποιων στοιχείων τῆς Αἰγυπτιακῆς θρησκείας.

Λόγος VI: Εἶναι ἔργον τοῦ δευτέρου ἢ τρίτου αἰῶνος καὶ αἱ ἐκτιθέμεναι ἴδεαι εἶναι καθαρῶς πλατωνικαί. Ὁμως κυριαρχεῖται ὑπὸ ἐντόνου ἀπαισιοδοξίας καὶ καταδίκης τοῦ Κόσμου (contemptus mundi) προσεγγίζων τὰς ἴδεας ὥρισμένων νεοπυθαγορείων καὶ χριστιανῶν γνωστικῶν ἀλλὰ καὶ τὴν τρέχουσα κοσμοαντίληψι τῆς ἐποχῆς ἡ ὅποια ἔχει ἀπαισιόδοξο χρούα.

Λόγος VII: Θεωρεῖται ἐπίμετρον τοῦ Λόγου I.

Λόγος VIII: Ἐγράφη μεταξὺ τῶν ἑτῶν +150 καὶ +300 καὶ αἱ ἴδεαι του εἶναι πλατωνικαὶ ἀλλὰ καὶ ἐν μέρει Στωϊκαί. Αἱ ἴδεαι του περὶ «δημιουργίας» ἀκολουθοῦν τὸν «Τίμαιον» καὶ ἐπίσης, δπως καὶ εἰς πλείστους ἄλλους Λόγους, ὑπάρχουν δάνεια ἐκ τοῦ Νουμηνίου, συγχρόνου πλατωνικοῦ φιλοσόφου.

Λόγος ΙΧ: Θεωρεῖται ότι έγραφη μεταξὺ τοῦ +280 καὶ τοῦ +300 καὶ περιέχει ίδεας πλατωνικὰς μετὰ μίγματος Στωϊκισμοῦ. Ἐχει ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἴστορίαν καὶ διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ ἔργου τὸ ότι ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει σοβαροὺς διωγμοὺς τῶν ὅμοιῶν τῶν του («τάχα ποὺ καὶ φονευόμενοι») καὶ φαίνεται ότι ἀναμένει τὰ χειρότερα («ὅ θεοσεβῆς πάντα ὑποστήσει ... »). Ἐπ’ αὐτοῦ γράφει ὁ Walter Scott: «Κατὰ ποῖον χρόνον καὶ ὑπὸ ποίας συνθήκας ἦτο δυνατὸν νὰ λέγωνται αὐτὰ ἀπὸ μία ἀσήμαντο διάδημα Αἰγυπτίων Πλατωνιστῶν; Πρέπει νὰ ὑποθέσωμε ὅτι οἱ ἐννοούμενοι ἐχθροὶ εἶναι οἱ χριστιανοί. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου ὑπάρχει εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀταξία διότι μόλις εἶχε λήξει ἡ κατάληψις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῆς Παλμύρας καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν τῶν ἐτῶν πρέπει νὰ ηὔξανε ἔτος μὲ τὸ ἔτος ἡ ἐπιθετικὴ ἐνέργεια τῶν χριστιανῶν πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἔξηνάγκασε τὸν συγγραφέα νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἡ παραδοσιακὴ θρησκεία ἦτο ἡδη καταδικασμένη. Ἰσως κάτι ἀπὸ τὰς διαθέσεις αἱ ὅποιαι ἐφάνησαν διὰ τοῦ φόνου τῆς Ὑπατίας ὑπὸ ἐνὸς χριστιανικοῦ δύχλου εἰς τὰ 414 νὰ ἥσαν ἡδη ἐμφανεῖς. Οἱ Ἐρμητισταί, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Αἰγύπτιοι ποὺ παρέμεινον πιστοὶ εἰς τὴν παραδοσιακὴν θρησκείαν πρέπει νὰ ἐγνώριζαν ὅτι ἐμίσοῦντο ὑπὸ τῶν χριστιανῶν γειτόνων των καὶ νὰ ἐφαντάζοντο ὅτι, ἐὰν διετηρεῖτο ὁ τρέχων ρυθμὸς προόδου, συντόμως οἱ χριστιανοὶ θὰ εἶχον τὴν πρωτοβουλίαν κινήσεως καὶ τότε ὅσων θὰ ἔμεναν πιστοὶ εἰς τὴν πατρογονικὴν των θρησκείαν, καὶ θὰ ἀπεφάσιζον ὅτι θὰ παραμείνουν ἀμετακίνητοι πάσῃ θυσίᾳ, ἡ ζωή των ἡ ίδια θὰ ἐτίθετο ἐν κινδύνῳ ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς κυριαρχίας. Τὸ ότι τὰ πράγματα εἶχον οὕτω τὸ γνωρίζομεν καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ κατὰ τῶν χριστιανῶν ὁ ὅποιος γράφει κατὰ τὰ 362:

«ξηλοῦτε δὲ Ἰουδαίων τοὺς θυμοὺς καὶ τὴν πικρίαν, ἀνατρέποντες ἵερὰ καὶ βωμούς, καὶ ἀπεσφάξατε οὐχ ἡμῶν μόνον τοὺς τοῖς πατρῷοις ἐμμένοντας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐξ ἵσης ὑμῶν πεπλανημένων αἰρετικοὺς τοὺς μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑμῶν τὸν νεκρὸν θρηνοῦντας».

»Διὰ τὴν Αἰγυπτιακὴν ἴστορίαν τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ τρίτου αἰῶνος γνωρίζομεν ὀλίγα. Τὸ κύριον γεγονὸς τῆς ἐποχῆς ἦτο ἡ ἐπανάστασις ἡ ὅποια ἐξερράγη τὸ 295 καὶ κατεστάλη ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ τὸ 297. Ὑποθέτομε βασίμως ὅτι οἱ χριστιανοὶ εἶχον ταχθῇ κατὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως καὶ ἡ συμπεριφορά των αὐτὴν συνετέλεσε εἰς τὸ νὰ πεισθῇ ὁ Διοκλητιανὸς ὅτι ἡ ὑπαρξία τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπετέλει σοβαρὰν ἀπειλὴν διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ οὕτω νὰ ἀρχίσῃ εἰς τὰ 302 μίαν συστηματικὴν προσπάθειαν διὰ τὴν ἀντιμετώπισίν των. Ἡ ἀνακατάληψις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ ἔδρασε πιθανῶς ὡς ἐν προσωρινὸν ἐμπόδιον εἰς τὴν αὔξουσαν ἐπιρροὴν τῶν χριστιανῶν εἰς τὴν χώραν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς στάσεως, καὶ πιθανῶς καὶ πρὸ αὐτῆς, τὸ μῆσος τῶν χριστιανῶν πρὸς τοὺς ἄλλους συμπατριώτας των

νὰ εἶχε ἐκδηλωθῆ μὲ πράξεις ώμης βίας (Scott τ. II σ. 205)».

Λόγος X: Πρόκειται δι' ἓνα ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους καὶ μακροτέρους λόγους, ὁ ὅποιος ἐγράφη κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα ἐνῷ τὸ περιεχόμενόν του προέρχεται συνολικῶς ἀπὸ Ἑλληνικὰς πηγὰς καὶ εἶναι πλατωνικῆς ἐμπνεύσεως μετὰ Στωϊκῶν στοιχείων.

Λόγος XIi & XIIi: Πρόκειται διὰ κείμενα τοῦ τρίτου αἰῶνος Στωϊκίζοντος Πλατωνισμοῦ, ἐνῷ εἰς ἕνα ἥ δύο σημεῖα παρατηροῦμε Ἰδέας ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὸν Πλωτῖνο, προερχομένας πιθανῶς ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Αἰγυπτίου διδασκάλου του Ἀμμωνίου Σακκᾶ.

Λόγος XIIi & XIIIi: Ἐχομε καὶ ἐδῶ κείμενα γραμμένα μεταξὺ δευτέρου καὶ τρίτου αἰῶνος, ποὺ ἐμφανίζουν καὶ αὐτὰ Ἰδέας πλατωνικὰς μετὰ Στωϊκῶν στοιχείων.

Λόγος XIII: Πρόκειται διὰ κείμενον πλατωνικῆς ἐμπνεύσεως τοῦ τρίτου αἰῶνος.

Λόγος XIV: Ἐγράφη καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα καὶ παρουσιάζει πλατωνικὰς Ἰδέας.

Λόγος XV: Ἡ ἐν χρήσει ἀρίθμησις ἀκολουθεῖ τὴν ἔκδοσιν Flussas τοῦ 1574 κατὰ τὴν ὅποιαν ἐδῶ ἦσαν τοποθετημένα τρία ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Στοβαίου· τώρα ποὺ τὰ ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Στοβαίου τίθενται εἰς Ἰδιαιτέραν ἐνότητα ἥ θέσις μένει κενή.

Λόγος XVI: Πρόκειται διὰ Πλατωνικὸν κείμενον τοῦ τρίτου αἰῶνος εἰς τὸ ὅποιον τονίζεται Ἰδιαιτέρως ἥ λατρεία τοῦ Ἡλίου θεωρουμένου ως ὑπερτάτου προσωπικοῦ Θεοῦ ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὴν επίσημον ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸ τέλος τοῦ τρίτου αἰῶνος, κατὰ τὴν ὅποιαν κύριος Θεὸς ἀνεδείχθη ὁ Sol invictus.

Λόγος XVII: Εἶναι καὶ αὐτὸς πλατωνικὸν ἔργον τοῦ τρίτου αἰῶνος.

Ἡ γνησιότης τῶν ὑπαρχόντων κειμένων.

Ενα ἐρώτημα τὸ ὅποιον εὐλόγως γεννᾶται εἶναι ἐὰν τὰ ὑπάρχοντα κείμενα εἶναι γνήσια ἥ ἐὰν ἔχουν ὑποστῆ παραχαράξεις εἰς χειρας τῶν, χριστιανῶν φυσικά, ἀντιγραφέων των. Ἡ ἀπάντησις εἶναι καταφατική· ὅπου ἦτο δυνατὸν ἐτοποθετήθησαν καὶ ὑπάρχουν ἐμβόλιμοι φράσεις τὰς ὅποιας ὅμως εὐκόλως ἀνευρίσκει καὶ ἀπορρίπτει ἥ φιλολογικὴ ἐπιστήμη. Τοῦτο συνέβη διότι οἱ χριστιανοὶ ἐκίνησαν ἔνα μηχανισμὸ ἀπορροφήσεως οἰουδήποτε στοιχείου ἡδύναντο τοῦ ἀρχαίου κόσμου προπαγανδίζοντες ὅτι ὅλοι οἱ σκεπτόμενοι ἐθνικοὶ προσήγγιζον τὰς ἀπόψεις τοῦ Μωϋσέως. Ὡς γράφει ὁ Garth Fowden (The Egyptian Hermes, Princeton Un. Press, 1986) ὁ Ἐρμῆς ὑπέστη «a long process of sanitization that ended, in the post-Byzantine period, with Trismegistus been painted on church walls in eastern Europe as a christian before Christ». Τὰ παραχαράγματα ἦτο Ἰδιαιτέρως εὐχερές νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τοὺς περιεχομένους εἰς τὸ κείμενον ὑμνους. Διὰ παράδειγμα εἰς τὸν ὑμνὸν ποὺ ὑπάρχει εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου Λόγου (Ποιμάνδρης) ἐτο-

ποθετήθη μία μακρά “εὐλογία” ή όποια ἀρχίζει διὰ τριπλῶν «ἄγιος εἶ» καὶ ἐπίσης ἥλλαξε ή σειρὰ τῶν λέξεων εἰς τὸν ὑπόλοιπον ὕμνον διὸ καὶ παρατηρεῖται ἀσυνταξία καὶ ἔλλειψις νοήματος. Ὁ ὕμνος οὗτος, παρόμοιος κατὰ τὴν γνώμην μας πρὸς τὰς ὁμολογίας πίστεως ποὺ ἀνευρίσκομε εἰς τὰς χρυσᾶς δρφικὰς πινακίδας τῆς Κάτω Ιταλίας, κατὰ τὸν Walter Scott εἶχε ὡς ἔξῆς:

«ἄγιος δὲ Θεός, δὲ ὑποδείξας μοι ζωὴν καὶ φῶς· διὸ πιστεύω καὶ μαρτυρῶ ὅτι εἰς ζωὴν καὶ φῶς χωρῶ» κ.ο.κ.

· Η Θεολογία: Α' Κοσμογονία

Ας παρατηρήσωμε διὰ βραχέων τὰς ἀπόψεις τῶν Ἐρμαϊκῶν βιβλίων ἐπὶ τῶν κυρίων θεολογικῶν ξητημάτων, καὶ κατὰ πρῶτον περὶ τῆς Κοσμογονίας:

“Ο Λόγος III ἀσχολεῖται μετὰ τῆς κοσμογονίας καὶ ἡ κοσμογονία τὴν ὅποιαν προτείνει πρέπει νά ἀποτελῇ ἀρχαιότατον παραδοσιακὸν κείμενον:

«§1. Δόξα πάντων ὁ θεὸς καὶ θεῖον καὶ φύσις θεία, ἀρχὴ τῶν ὄντων ὁ θεός, καὶ νοῦς καὶ φύσις καὶ ὑλὴ, σοφία εἰς δεῖξιν ἀπάντων ὥν· ἀρχὴ τὸ θεῖον καὶ φύσις καὶ ἐνέργεια καὶ ἀνάγκη καὶ τέλος καὶ ἀνανέωσις.

“Ἡν γὰρ σκότος ἀπειρονὸν ἐν ἀβύσσῳ καὶ ὕδωρ καὶ πνεῦμα λεπτὸν νοερόν, δυνάμει θείᾳ ὄντα ἐν χάει, ἀνείθη δὴ φῶς ἄγιον καὶ ἐπάγη + ὑφ' ἄμμῳ + ἐξ ὑγρᾶς οὐσίας στοιχεῖα καὶ θεοὶ πάντες + καταδιερῶσι + φύσεως ἐνσπόρου. §2. ἀδιορίστων δὲ ὄντων ἀπάντων καὶ ἀκατασκευάστων, ἀποδιωρίσθη τὰ ἐλαφρὰ εἰς ὑψος καὶ τὰ βαρέα ἐθεμελιώθη ἐφ' ὑγρῷ ἄμμῳ πυρὶ τῶν ὄλων διορισθέντων καὶ ἀνακρεμασθέντων πνεύματι ὀχεῖσθαι· καὶ ὥφθη ὁ οὐρανὸς ἐν κύκλοις ἐπτά, καὶ θεοὶ (ταῖς) ἐν ἄστρων ἰδέαις ὀπτανόμενοι, σὺν τοῖς αὐτῶν σημείοις ἀπασι, καὶ διηρθρώθη ...»

Μτφρ : Δόξα τῶν πάντων εἶναι ὁ θεὸς καὶ τὸ θεῖον καὶ ἡ φύσις ἡ θεία, ἀρχὴ τῶν ὄντων εἶναι ὁ θεός, καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ ὑλὴ, ὄντα σοφία δεικνυομένη εἰς ὄλους· ἀρχὴ εἶναι τὸ θεῖον, καὶ φύσις καὶ ἐνέργεια καὶ ἀνάγκη καὶ σκοπὸς καὶ ἀνανέωσις. Υπῆρχε λοιπόν, σκότος ἀπειρονὸν εἰς τὴν ἀβύσσον καὶ πνεῦμα λεπτὸν νοερόν, τὰ διοῖα ὑφίσταντο μὲ δύναμιν θείαν ἐντὸς τοῦ Χάους. Ανέλαμψε δὲ φῶς ἄγιον καὶ ἐδημιούργηθησαν ἀπὸ τὴν ὑγρὰν οὐσίαν τὰ στοιχεῖα καὶ δῆλοι οἱ Θεοί τὸ διηθοῦντ φύσεως ἔχούσης σπέρματα.

§2 Ἔνῳ δὲ τὰ πάντα ἦσαν ἀπροσδιόριστα καὶ ἀδημιούργητα, ἀπεχωρίσθησαν τὰ ἐλαφρὰ εἰς ὑψος καὶ τὰ βαρέα ἐθεμελιώθησαν ἐπὶ ὑγρᾶς ἄμμου, καθὼς ὅλα ἐτακτοποιήθησαν καὶ ἐκρεμάσθησαν ἀπὸ ὑψηλά, ὥστε νὰ κινοῦνται διὰ τοῦ πνεύματος. Καὶ ἐνεφανίσθη ὁ Οὐρανὸς μὲ ἐπτὰ κύκλους καὶ οἱ Θεοὶ ὁρώμενοι μὲ μορφὰς ἄστρων, μαζὶ μὲ τὰ σημεῖα των...”

Ἐξ αὐτῆς τῆς Κοσμογονίας προῆλθε διὰ μικρῶν μετατροπῶν ἡ κοσμογονία ἡ ὅποια ὑπάρχει εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν “Γένεσιν”. Κατὰ τὴν σύγκρισιν τῶν δύο κειμένων εἶναι φανεροὶ αἱ μετατροπαί, αἱ ὅποιαι καὶ ὠδήγησαν τὸ κείμενον τῆς “Γενέσεως” εἰς ἀντιφάσεις. Διὰ παρόδειγμα: ἡ τελείως ἄσχετος §1 «Ἐν ἀρχῇ ἦποιήσεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν» ἀντιφάσκει οὖσα πρωθύστερος πρὸς τὴν §7, ὅπου «καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός, τὸ στερέωμα καὶ διεχώρισεν ἀνὰ μέσον τοῦ ὕδατος» ὅπότε ἐν τέλει εἰς τὴν §8 «ἐκάλεσεν ὁ Θεός τὸ στερέωμα οὐρανὸν» καὶ εἰς τὴν §10 «ἐκάλεσεν ὁ Θεός τὴν ἔηράν γῆν ...» κ.ο.κ. Ἐπίσης εἶναι φανερὸν ὅτι ἀντεργάφησαν ἐκφράσεις ποὺ εἶναι μεσταὶ νοήματος εἰς τὴν παραδοσιακὴν κοσμογονίαν ἀλλὰ δὲν ἔχουν κανένα νόημα διὰ μία μονοθεϊστικὴ κοσμογονία, ὅπως «καὶ πνεῦμα λεπτὸν νοερόν», ὅπου ἀναφερόμεθα εἰς τὴν συνεχῆ οὐσία. Ὁ Walter Scott συγκρίνει αὐτὴν τὴν κοσμογονίαν μὲ τὴν κοσμογονίαν τοῦ Σαγχουνιάθωνος ἡ ὅποια καὶ ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς ὡς «ἡ συνήθης Αἰγυπτιακὴ κοσμογονία». Συμφώνως πρὸς αὐτήν (Εὐσέβιος, Εὐαγ. προπ. I,10,1):

«Τὴν τῶν ὅλων ἀρχὴν ὑποτίθεται (ὁ Σαγχουνιάθων) ἀέρα ζοφώδη καὶ πνευματώδη, ἢ πνοὴν ἀέρος ζοφώδους, καὶ χάος θολεόδον ἐρεβῶδες. Ταῦτα δὲ εἶναι ἄπειρα, καὶ διὰ πολὺν αἰῶνα μὴ ἔχειν πέρας. Ὅτε δέ, φησίν, ἡράσθη τὸ πνεῦμα, τῶν ἀΐδίων ἀρχῶν ἐγένετο σύγκρασις. Καὶ ἡ συμπλοκὴ ἐκείνη ἐκλήθη πόθος. Αὕτη δὲ ἀρχὴ κτίσεως ἀπάντων· καὶ ἐκ τῆς αὐτοῦ συμπλοκῆς καὶ τοῦ πνεύματος ἐγένετο μάτ· τοῦτο τινές φασιν ἵλυν, οἱ δὲ ὑδατώδους μίξεως σῆψιν· καὶ ἐκ ταύτης ἐγένετο πᾶσα σπορὰ κτίσεως καὶ γένεσις τῶν ὅλων. Καὶ ἀνεπλάσθη τὸ μάτ ὅμοιως ὥιοῦ σχήματι... καὶ ἐξέλαμψεν ἥλιός τε καὶ σελήνη, ἀστέρες τε καὶ ἄστρα μεγάλα».

Ο Scott ἀναφέρει ὅτι παρατηροῦμε ἐδῶ δύο κοσμογονικὰς οὐσίας ἐκ τῶν ὅποιων ὁ «ἀήρ πνευματώδης» ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ «πνεῦμα λεπτὸν νοερόν» τοῦ Λόγου III καὶ τὸ «χάος θολεόδον ἐρεβῶδες» εἰς τὰ: «ἐν ἀβύσσῳ», «ἐν χάει» καὶ «ῦδωρ».

Ἄς σημειεθῇ ἐπίσης ὅτι χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴν ὁρολογίαν τῶν Πυθαγορείων αἱ λέξεις ἄπειρον (= ἄμορφον) καὶ πέρας (= εἴδος ἢ μορφή). Ὁ ἴδιος συγγραφεὺς (τ, II σ. 114) ἔξηγει ὡς ἔξῆς τὴν φράσιν «ἡράσθη ...»: «Ὁ συγγραφεὺς τῆς κοσμογονίας αὐτῆς πρέπει νὰ ἐννοοῦσε ὅτι ὑπῆρχον δύο ἀΐδιοι ἀρχαί, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ὑδατώδης μᾶζα, τὰ ὅποια ἐπὶ μακρὸν χρόνον παρέμενον ἀδιαμόρφωτα ἢ ἀτακτοποίητα, ὅταν δῆμως ἡ πρώτη ἀρχὴ ἡράσθη τὴν δευτέραν τότε ἀμφότεραι ἐμίγησαν».

»Τοιουτορόπως ἔξηγεται καὶ ἡ φράσις τῆς “Γενέσεως”: «καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος...». Τὸ ἐπίθετον “ἄπειρον” τόσον εἰς τὸ παρόν κείμενον δύσον καὶ εἰς τὸν Λόγον III χαρακτηρίζει τὴν ἀδιαμόρφωτο ὑδατώδη μᾶζα».

Ο Scott ἐκφράζει τὴν ἀποψιν ὅτι πιθανώτατα πηγὴ ὅλων αὐτῶν τῶν παραδοσιακῶν κοσμογονιῶν, ἐκ τῆς ὅποιας προέρχεται καὶ ἡ κοσμογονία τῆς “Γενέσεως” εἶναι ἡ Βαθυ-

λωνιακή κοσμογονία διὰ τὴν ὅποιαν ἔχομε τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βηρωσσοῦ ὅτι ἡτο ἐξ ἵσου “ἄμυθος” ὡς αὐτὴ τοῦ Σαγχουνιάθωνος: «πρόκειται διὰ περιγραφὴν φυσικῶν φαινομένων» γράφει (Gunkel, Schöpfung und Chaos, p. 17).

Βεβαίως ὅστις ἔχει ἔστω καὶ ἐπὶ δὲ λίγον μελετήσει τὴν δρφικὴν κοσμογονίαν θὰ ἀντιληφθῇ ὅτι ὑπάρχει οὐχὶ μόνον συμφωνία, ἀλλὰ ταύτισις τῶν δρφικῶν ἀπόψεων καὶ πρὸς τὴν κοσμογονίαν τοῦ Λόγου III καὶ πρὸς αὐτὴν τοῦ Σαγχουνιάθωνος. Αἱ γνωσταὶ δρφικαὶ εἰκόνες τοῦ Ἐρωτος ὑπεριπταμένου τῶν ὑδάτων τῆς δημιουργίας, οἵ κοσμογονικαὶ οὖσαι χαρακτηριζόμεναι ὡς πέρας καὶ ἄπειρον, ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς φύσεως ὡς θείας, ἡ προῦπαρξία τοῦ φυσικοῦ νόμου γνωστοῦ ὡς Ἀνάγκη κ.ο.κ. δέν ἀφήνουν οἴαν-δήποτε ἀμφιβολίαν.

Ἐδῶ θὰ τονίσωμε μόνον ἐν σημεῖον: «Βασικὴ ἀρχὴ τοῦ πλατωνικοῦ δόγματος εἶναι ὅτι ἡ ὕλη εἶναι ἀνευ ἀρχῆς καὶ ὑπάρχει ἀνεξαρτήτως τοῦ Θεοῦ (Scott τ. II σ. 120)». Αὐτὴ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀϊδιότητος τῆς ὕλης τηρεῖται εἰς ὅλους τοὺς Ἐρμαϊκοὺς Λόγους, διὰ παραδειγματοῦ Λόγος VIII §3 τονίζει: «τὴν ὕλην οὗσαν καὶ αὐτὴν ἀθάνατον, καὶ ἔχουσαν ἀϊδιον τὴν ὑλότητα», τὸ αὐτὸν καὶ ὁ “Ασκληπιὸς” II. Ἐπίσης τονίζεται ἡ παραδοσιακὴ ἀποψις ὅτι ὁ Κόσμος στερεῖται ἀρχῆς καὶ δὲν ὑπάρχει δημιουργία ἐκ τοῦ μηδενός, εκ nihilo: Γράφεται εἰς τὸν Λόγον II, §13: «Πάντα δέ ἔστι τὰ γινόμενα ἐκ τῶν ὄντων γινόμενα, οὐκ ἐκ τῶν μὴ ὄντων».

Κατωτέρω θά ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως θεός, ὅμως ἐδῶ πρέπει νὰ τονίσωμε πρὸς τὸν ἀναγνώστην ὅτι: Κάθε προσπάθεια νὰ ρυμουλκηθῇ εἴτε ὁ Ἐρμητισμὸς εἴτε ὁ Πλατωνισμὸς εἰς γραμμὰς μονοθεϊστικὰς εἶναι ματαία (τὸ ἀναφέρομε διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι γίνονται τοιαῦται προσπάθειαι, οὐχὶ βεβαίως ὑπὸ φιλολόγων ἀλλὰ ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς προπαγάνδας εἰς τὰ πλαίσια μᾶς γραμμῆς ποὺ διαδίδει ὅτι «καὶ ὅσοι ἐσκέπτοντο ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς πλησίαζαν τὸν μονοθεϊσμό») διότι οἰσδήποτε καὶ ἐὰν εἶναι ὁ θεός τοῦ «Τιμαίου» ἢ τῶν Ἐρμητιστῶν, μόνον ὁ Ἰεχωβᾶς τῶν Ἰουδαίων δὲν δύναται νὰ εἶναι, διότι αὐτὸς κατὰ ρητὴν δήλωσιν τῶν ἰδίων καὶ τῶν χριστιανῶν χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ “ἀπολύτου”, διὸ ὑποχρεωτικῶς “ποιητὴς καὶ προῦπάρχων τῆς ὕλης”: ἀντιθέτως ἔνας θεός “συναῦδιος τῆς ὕλης” καὶ “διακοσμητής” τῆς, οἰαδήποτε ἀλλα χαρακτηριστικὰ καὶ ἐὰν ἔχει δὲν εἶναι πλέον παρὰ ἔνας θεός τοῦ πολυθεϊσμοῦ, ὡς ὁ προαναφερθεὶς Χνοὺμ ποὺ “δημιουργεῖ” (δημιουργὸς εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν λέγεται ὁ χειροτέχνης) τὸν ἀνθρωπὸν δι’ ὕλης, ποὺ προσφέρει ἡ σύνεννός του Νοῦ, προσωποποίησις τῆς μεριστῆς οὐσίας-ὕλης, καὶ ἀκολουθῶν τὰς ἐντολὰς ποὺ δίδει ὁ θεός Θώθ ὅστις διερμηνεύει ἐν πρότυπον, ἐν «πατρόν», τουτέστιν τὸ τί εἶναι δυνατὸν γενέσθαι, δηλαδὴ ἀντιπροσωπεύει τὸν κόσμον τῶν ἀϊδίων πλατωνικῶν ἴδεων, διὸ καὶ κατηγοροῦν τὸν Πλάτωνα οἱ χριστιανοὶ ἀπολογηταὶ διότι θεωρεῖ τριπλῆν τὴν πρώτην ἀρχὴν: «θεός καὶ ὕλη καὶ

παράδειγμα».

Ἡ λέξις θεός: Ἡς ἀσχοληθοῦμε λοιπὸν μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως θεὸς κατὰ τὴν κοσμογονίαν, δπως ἀπαντᾶται τόσον εἰς τὰ Ἐρμαϊκὰ κείμενα ὅσον καὶ εἰς τὰ πρότυπά των πλατωνικὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς, ἀντιδιαστέλλοντες αὐτὴν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐκ τῆς ἔννοιας Θεοὶ ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τοὺς διαφόρους προσωπικοὺς Θεοὺς τῶν παραδοσιακῶν Πανθέων καὶ δὲν χρειάζεται νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἐδῶ. Ἐπίσης λαμβάνοντες ὑπ’ ὄψιν ὅτι οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς ὄμιλοῦν διὰ δύο ἢ τρεῖς θεοὺς τῆς κοσμογονίας:

Κοινὴ πηγὴ τόσον τῶν Ἐρμαϊκῶν κειμένων ὅσον καὶ τῶν χριστιανῶν Γνωστικῶν δπως καὶ τῶν ἄλλων πλατωνιζόντων τῆς ἐποχῆς εἶναι ὁ κορυφαῖος Πλατωνικὸς Νουμήνιος (150 - 200), ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε ὅτι: (Εὐσέβιος, Εὐαγ. προπ. ΙΙ, 18):

«Ο δὲ Νουμήνιος, τὰ Πλάτωνος πρεσβεύων, ἐν τοῖς Περὶ τὰγαθοῦ τάδε καὶ αὐτὸς περὶ τοῦ δευτέρου αἵτίου (δηλαδὴ περὶ τοῦ δευτέρου θεοῦ) λέγων διερμηνεύει·

I. “τὸν μέλλοντα δὲ συνήσειν θεοῦ πέρι πρώτου καὶ δευτέρου χρὴ πρότερον διελέσθαι ἔκαστα ἐν τάξει καὶ ἐν εὐθημοσύνῃ τινί ... 3. ὁ θεὸς ὁ μὲν πρῶτος, ἐν ἑαυτῷ ὁν, ἐστίν ἀπλοῦς, διὰ τὸ ἑαυτῷ συγγινόμενος διόλου μή ποτε εἶναι διαιρετός· ὁ θεὸς μέντοι ὁ δεύτερος τὰι τοίτος ἐστὶν εἰς, συμφερόμενος δὲ τῇ ὑλῇ, δυάδι οὖσῃ ἐνοῦ μὲν αὐτήν, σχίζεται δὲ ὑπ’ αὐτῆς ἐπιθυμητικὸν ἥθος ἔχούσης καὶ ὁρούσης”»

Μτφρ : «Αὐτὸς δέ, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ κατανοήσῃ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν πρῶτον καὶ τὸν δεύτερον Θεόν, πρέπει πρὸν, νὰ διακρίνῃ τὰ σχετικὰ μὲ τάξιν καὶ οἰκονομίαν... Ὁ μὲν πρῶτος Θεός, ὁν εἰς τὸν ἑαυτόν του, εἶναι ἐνιαῖος, διότι ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸν ἑαυτόν του, ὡστε νὰ μή εἶναι διόλου διαιρετός· ὁ δεύτερος, ὄμιως, καὶ τοίτος θεὸς εἶναι ἔνας, συμφερόμενος δὲ μὲ τὴν ὑλην, ἡ ὁποία εἶναι δυάς, δημιουργεῖ ἐνότητας μὲ αὐτήν, σχίζεται δὲ ἀπὸ αὐτήν, ἡ ὁποία ἔχει διάθεσιν ἐπιθυμητικὴν καὶ ὁρεῖ».

Ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος αὐτοῦ καθίσταται προφανὲς ὅτι ὁ δεύτερος θεὸς ὁ «συμφερόμενος τῇ ὑλῇ, δυάδι οὖση» δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ συνεχῆς οὐσία εἰς τὴν ἀντιδραστικήν της μιρφήν. Ἡς συγκρίνωμε ἐδῶ τὴν ὄμοιαν ἄποψιν τῆς κοσμογονίας τοῦ Σαγχονιάθωνος καὶ τοῦ Λόγου III καθὼς καὶ αὐτὴν τῶν Στωϊκῶν ποὺ ὄμιλοῦν διὰ «ἀρᾶσιν δι’ ὅλου» θεοῦ καὶ ὑλης, φέροντες ὡς παράδειγμα, διὰ τὴν ὄμοιότητα τῆς ὁρολογίας, τὴν ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Δίωνος Χρυσοστόμου (36, 55):

«λειφθεὶς δὲ μόνος ὁ νοῦς (δηλ. τὸ νοερὸν πῦρ ἢ ὁ θεὸς) εὐθὺς ἐπόθησεν ... ἔρωτα δὴ λαβὼν ... ὥρμησεν ἐπὶ τὸ γεννᾶν καὶ διανέμειν ἔκαστα καὶ δημιουργεῖν τὸν ὄντα νῦν κόσμον ... ἀστράφας δὲ ἀστραπὴν καθαράν [πρβλ. «ἀνείθη φῶς ἄγιον»] ... μετέβαλεν ὁαδίως ἄμα τῇ νοήσει ... μιχθεὶς δὲ τότε Ἡρα ... ὑγρὰν δὲ ποιήσας τὴν ὄλην οὖσίαν ... ὁαδίως πλάττει καὶ τυποῖ, λείαν καὶ μαλακὴν αὐτῷ περιχέας τὴν οὖσίαν [πρβλ. τὴν ὡς κηρὸς

δοτις τυποῦται τιθήνην-μεριστὴν οὐσίαν τοῦ «Τιμαίου»]... ἐργασάμενος δὲ καὶ τελεώσας ἀπέδειξεν ἐξ ἀρχῆς τὸν ὄντα κόσμον ...»

Μτφρ : «ἔχοντας μείνει μόνος ὁ νοῦς (δηλ. τὸ νοερὸν πῦρ ἢ ὁ Θεός) εὐθὺς ἐπόθησεν ...κυριεύθεις λοιπὸν ἀπὸ ἔρωτα ... μὲ δόμην ἐκινήθη διὰ νὰ γεννήσῃ καὶ νὰ διανείμῃ κάθε τί καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὸν νῦν ὑπάρχοντα κόσμον ...ἐξαπολύσας δὲ ἀστραπὴν καθαρὰν ...μετεβλήθη εὐκόλως δόμοῦ μὲ τὴν νόησιν ...ἀφοῦ ἀνεμίχθη δὲ τότε μὲ τὴν Ἡραν ...καὶ ἔκαμε ὑγρὰν τὴν ὅλην οὐσίαν ...εὐκόλως πλάθει καὶ δημιουργεῖ μιօρφάς ...ἀφοῦ δὲ εἰργάσθη καὶ ὠλοκλήρωσε τὸ ἔργον του, ἔκαμε ἐξ ἀρχῆς νὰ φανῇ ὁ ὑπάρχων κόσμος...»

Ποῖος ὅμως εἶναι ο πρῶτος θεός; Περί αὐτοῦ λέγει ὁ Γνωστικὸς Οὐαλεντῖνος (ἀπὸ τὰς σημειώσεις τοῦ A. J. Festugière εἰς τὴν προαναφερθεῖσαν πρότυπον ἔκδοσιν τοῦ Ἐρμοῦ τῶν ἐκδόσεων «Les Belles Lettres») :

«Τὸ προάρχον, cf. Valentinus: , †Ο θεὸς† προαρχὴ πατὴρ τοῦ Νοῦ† ἀρχὴ τῶν ἀπάντων ap. Iren. I.i, i (p. 8H) λέγουσι [οἱ Οὐαλεντῖνιανοὶ] γάρ τινα εἶναι ἐν ἀοράτοις καὶ ἀκατανομάσοις ὑψώμασι τέλειον Αἰῶνα προόντα· τοῦτον δὲ καὶ προαρχὴν καὶ προπάτορα καὶ βυθὸν καλοῦσιν. [Μεταξὺ τῶν Οὐαλεντῖνιανῶν] ἄλλοι (τὸν βυθὸν) ἄξυντον λέγουσι, μήτε ἀρρενα μήτε θήλειαν, [ἐνῷ ἄλλοι] ἀρρενόθηλυν αὐτὸν λέγουσιν εἶναι, ἐρμαφροδίτου φύσιν αὐτῷ περιάπτοντες (cf. infra n. 24), [ἐνῷ ἄλλοι] Σιγὴν συνευνέτιν αὐτῷ προσάπτουσιν, Iren. III, 5 (= I 5,3, p. 108 H.) et Hippol. VI 29, 3-4) (Cf. aussi Reitzenstein, Gnomon III (1297), p. 28 i, A.D.N.)».

Μτφρ : «Ο θεὸς εἶναι πρωτίστη ἀρχὴ καὶ πατὴρ τοῦ Νοῦ, ἀρχὴ ὅλων γενικῶς, λέγουν [οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Οὐαλεντίνου προσθέτοντες] ὅτι εἰς τὰ ἀόρατα καὶ ἀρρητα ὑψώματα κάποιος τέλειος Αἰών προχωρεῖ· αὐτὸν τὸν ὀνομάζουν δὲ καὶ πρωταρχὴν καὶ προπάτορα καὶ βυθόν. [Μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Οὐαλεντίνου] ἄλλοι λέγουν ὅτι (ὁ βυθὸς) δὲν ἔρχεται εἰς ἔνωσιν, καθὼς δὲν εἶναι μήτε ἀρσενικός, μήτε θηλυκός, [ἐνῷ ἄλλοι] λέγουν ὅτι εἶναι ἀρρενόθηλυς, περιβάλλοντές τον μὲ ἐρμαφρόδιτον φύσιν, [ἐνῷ ἄλλοι] τοῦ δίδουν ὡς σύντροφον τὴν Σιγὴν».

Ο δὲ Πρόκλος εἰς τὰ σχόλια εἰς τὸν «Τίμαιον» (93A) καὶ εἰς τὸ περίφημον κεφάλαιον ποὺ σχολιάζει τὸ 28C ἐπεξηγεῖ τὰς ἴδεας τοῦ Νουμηνίου:

Proclus In Tim 93 A (commenting on Pl. Tim. 28C), τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς κ.τ.λ.):

«Νουμήνιος μὲν γάρ, τρεῖς ἀνυμνήσας θεούς, πατέρα μὲν καλεῖ τὸν πρῶτον, ποιητὴν δὲ τὸν δεύτερον, ποίημα δὲ τὸν τρίτον, ὁ γάρ κόσμος κατ' αὐτὸν ὁ τρίτος ἐστὶ θεός· ὥστε δικαῖος διττός, διττός τε πρῶτος θεός καὶ ὁ δεύτερος, τὸ δὲ δημιουργούμενον

ο τρίτος. ἄμεινον γάρ τοῦτο λέγειν, ἢ ως ἐκεῖνος φησιν τραγωδῶν, πάππον, ἔγγονον, ἀπόγονον».

Σχολιάζων λοιπὸν ὁ Πρόκλος γράφει: «Τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦ παντὸς εὐρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρόντα ἀδύνατον λέγειν», συνεχίζων δὲ (ἐν μτφρ.): «὾πως δοθῶς ἐτόνισαν οἱ πρὸ ἡμῶν, ἔχων ἀποδεῖξει ὁ Πλάτων ὅτι δὲ κόσμος εἰς αἴτιον ἀνάγει τὴν δημιουργίαν του, ἐπαξίως ἀνῆλθε εὐθὺς διὰ τῆς διανοήσεώς του εἰς Θεὸν δημιουργόν. Φανερῶς δηλαδὴ ἡ τεχνικὴ κατασκευὴ τοῦ γεννήματος ὅτι ἀπήτει τὴν εἰσαγωγὴν λογικῆς καὶ θείας αἴτιας καὶ ὅχι κάτι τὸ τυχαῖον ἢ αὐτόματον, τὸ δποτὸ οὔτε αἴτιον ἀποτελεῖ, οὔτε ὑποστηρικτικὴν δύναμιν ἔχει, οὔτε δύναται δι' ὅλου νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν εὐτακτὸν τῶν ὅντων πρόοδον. Ἡμεῖς δέ, πρέπει κατὰ πρῶτον, ἀφοῦ ἔξετάσωμε τὴν λέξιν αὐτὴν καθ' αὐτήν, νὰ ἀναδράμωμε πρὸς τὴν ὅλην θεωρίαν.

»Ο “πατήρ”, λοιπόν, καὶ ὁ “δημιουργός” [ώς ἔννοιαι] ἔχουν διαφορὰν μεταξύ των, καθόσον ὁ μὲν εἶναι τῆς ὅλης ὑποστάσεως αἴτιος, ἐνῷ δὲ τοῦ κόσμου καὶ τῆς τάξεως καὶ τῆς ὅλης “εἰδητικῆς αἴτιας”, ἐπίσης δὲ μὲν εἶναι χορηγὸς τοῦ εἶναι καὶ τῆς ἐνώσεως, ἐνῷ δὲ τῶν δυνάμεων καὶ τῆς πολυειδοῦς οὐσίας· δὲ μὲν συγκρατεῖ μονίμως ἐντός του τὰ πάντα, δὲ εἶναι αἴτιος προόδου καὶ “ἀπογεννήσεως”, δὲ μὲν ἔχει ἄρρητον καὶ θείαν πρόνοιαν, δὲ ἄφθονον μετάδοσιν τῶν λόγων. Ο Πορφύριος δέ, λέγει, ὅτι πατήρ μὲν εἶναι αὐτὸς ὁ δποτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ γεννᾷ τὸ ὅλον [σ.σ. διὰ τῆς γονιμοποιήσεως τῆς μητρὸς πάντοτε. Ὡς λέγουν εἰς τὰς Ἰνδίας «Ο Σίβα εἶναι τὸ πᾶν ὅλλα ἀνευ τῆς Σάκτι δὲν εἶναι τίποτε», ποιητὴς δὲ αὐτὸς ποὺ λαμβάνει τὴν ὕλην ἀπὸ ἄλλον [σ.σ. ὕλην διαπεπλασμένην ἥδη καὶ δόμοῦ σχέδια, παραδείγματα]. ἔξ οὖν καὶ Ἀρίστων μὲν λέγεται δὲ πατήρ τοῦ Πλάτωνος ὡς αἴτιος τοῦ ὅλου, “ποιητῆς” δὲ ὁ οἰκοδόμος τῆς οἰκίας, καθὼς δὲν γεννᾷ ὁ Ἄδιος τὴν ὕλην. Εἳναι δὲ τοῦτο εἶναι ἀληθές, εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν θὰ ἔπειρε νὰ καλοῦμε πατέρα τὸν δημιουργόν, διότι, κατὰ τὸν “Τίμαιον”, δὲν ἐδημιούργησε τὴν ὕλην· δὲν τὸ λέγει μήπως σαφῶς (30A); Εἶναι λοιπὸν ποιητὴς μᾶλλον εἰδοποιός (μορφοποιός): διότι πράγματι λέγομε ὅτι “ποιοῦν” ὅλοι δοσοὶ παράγουν κάτι φέροντες αὐτὸν ἀπὸ τὸ μὴ ὅν εἰς τὸ εἶναι· ἐπειδὴ δὲ παράγει μετὰ ζωῆς δοσα παράγει, καλεῖται πατήρ, διότι οἱ πατέρες εἶναι αἴτιοι τῶν ζώων (ζώντων δργανισμῶν) καὶ τινῶν ἄλλων ζώντων, καὶ προσφέρουν σπέρμα μετὰ ζωῆς. Τοιοῦτον μὲν εἶναι αὐτό».

Εἶναι καὶ ἐδῶ σαφῆς ὁ διαχωρισμὸς μεταξὺ πατρὸς καὶ ποιητοῦ, ἀμφοτέρων ὄντων ἐναλλακτικῶν ὀνομάτων τῆς Συνεχοῦς Οὐσίας κατὰ τὰ ποικίλα ἐπίπεδα τῆς δημιουργίας· ὅπως εἰδαμε νὰ λέγῃ ὁ Πορφύριος, ὁ “πατήρ” προηγεῖται εἰς τὴν δημιουργίαν μὲ τὴν ἔννοιαν ὅτι εἶναι ὁ πρῶτος “γεννῶν”, τοὐτέστιν ἡ συνεχής οὐσία ἡ γονιμοποιοῦσα τὴν ὕλην δηλαδὴ δίδουσα εἰς αὐτὴν ἐνέργειαν διὰ νὰ μετατρέψῃ τὰ ἐν δυνάμει σωμάτια εἰς πραγματικά. Ο δὲ “ποιητῆς” —τοὐτέστιν οἱ ἐντὸς τῆς συνεχοῦς οὐσίας μορφοπλαστικαὶ

δυνατότητες —λειτουργεῖ πλέον μιρφοποιητικῶς ἐπὶ τῆς ὕλης.

Περαιτέρω, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἄποψιν τοῦ Νουμηνίου ὁ ὅποιος, «ἔχων ἀνυμνήσει τρεῖς Θεούς, πατέρα μὲν καλεῖ τὸν πρῶτον, ποιητὴν δὲ τὸν δεύτερον, ποίημα δὲ τὸν τρίτον· ὁ κόσμος, δηλαδή, κατ' αὐτὸν εἶναι ὁ τρίτος Θεός. "Ωστε κατ' αὐτὸν ὁ δημιουργὸς εἶναι δισυπόστατος, πρόκειται περὶ τε τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου, τὸ δὲ δημιουργούμενον ὁ τρίτος».

Ἐπισημαίνει ὅτι «τὸ νὰ διαιρῆς τὸν "πατέρα" καὶ τὸν "ποιητὴν" τοῦ Πλάτωνος, τὸν ὅποιον ὕμνησε ὡς ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν δι' ἀμφοτέρων τῶν ὀνομάτων, δὲν εἶναι ὀρθόν· διότι μία εἶναι ἡ θεία δημιουργία καὶ εἰς ὁ ποιητὴς καὶ πατὴρ ὡς παραδίδεται παντοῦ εἰς τὸ πλατωνικὸν ἔργον, ἐπειδὴ ὁ Πλάτων ἐπονομάζει τὸ πᾶν "οὐρανὸν καὶ κόσμον", ἔλεγέ τις ὅτι τὰ δημιουργήματα εἶναι δύο, ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ κόσμος· παρομοίως λοιπόν, καὶ ἐδῷ λέγει ὅτι τὸ δημιουργικὸν εἶναι διττόν, τὸ μὲν πατήρ, τὸ δὲ ποιητής». Ἡμεῖς φρονοῦμε ὅτι ἡ ἀνάλυσις τῆς δημιουργίας εἰς δύο στάδια δὲν ἀποτελεῖ σφάλμα ἀλλὰ μᾶς βοηθεῖ νὰ ἀντιληφθοῦμε τὸν κοσμογονικὸν μηχανισμόν.

Τὴν κοσμικὴν ἴεράρχησιν, τὴν καταδεικνύουσαν τὰ στάδια καὶ τὰ πεδία τῆς θείας δημιουργίας τὴν καθιστᾶ συνεχῶς ἐναργῆ ὁ Πρόκλος: (σ. 310) «"Οπως λοιπὸν τῶν πολλῶν παραδειγμάτων ἥγεῖται τὸ ἔν, οὗτο καὶ τῶν πολλῶν δημιουργῶν ὁ ἔνας, προκειμένου τὰ πάντα νὰ εὑρίσκωνται εἰς ἀκολουθίαν μεταξύ των, τὸ ἔνα παράδειγμα τὸ νοητόν, ὁ εἰς νοερὸς δημιουργός, ὁ εἰς μονογενῆς αἰσθητὸς κόσμος. Ἐὰν λοιπὸν ἔχουν εἰπωθῆ ὀρθῶς αὐτά, τὸ πέρας τῶν νοερῶν εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν ὅλων, ἐδραιωμένος εἰς τὸ νοητόν, ὃν πλήρης δυνάμεως, κατὰ τὴν ὅποιαν παράγει τὰ δλα, ἐπιστρέφων πάντα εἰς τὸν ἑαυτόν του».

Τονίζει δὲ περαιτέρω: «Δι' αὐτὸν λοιπὸν ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ "ποιητὴς" καὶ "πατήρ", καὶ οὔτε πατὴρ μόνον, οὔτε πάλι πατὴρ καὶ ποιητὴς· διότι συνιστοῦν ἄκρα καὶ ὁ πατὴρ καὶ ὁ ποιητὴς, ὁ μὲν κατέχων τὴν ἀκρότητα τῶν νοητῶν καὶ πρὸ τῆς βασιλικῆς σειρᾶς, ὁ δὲ ἔχων τὸ πέρας τῆς τάξεως αὐτῆς, ὁ μὲν ὃν τῆς πατρικῆς θεότητος μονάς, ὁ δὲ ἔχων λάβει ὡς κλῆρον τὴν ποιητικὴν ἐν τῷ παντὶ δύναμιν· μεταξὺ δὲ τῶν δύο ὁ πατὴρ συγχρόνως καὶ ποιητὴς, καὶ ὁ ποιητὴς συγχρόνως καὶ πατὴρ· διότι δὲν ταυτίζονται τὰ δύο, ἀλλ᾽ εἰς τὸν μὲν ἐπικρατεῖ τὸ πατρικόν, εἰς τὸν δὲ τὸ ποιητικὸν ἐπικρατεῖ. Τὸ πατρικὸν δὲ εἶναι ἀνώτερον τοῦ ποιητικοῦ».

Ἄς σημειώσωμε ὅμως ἐδῶ ὅτι ἐπειδὴ ὁ πλατωνικὸς περὶ Κοσμογονίας λόγος εἶναι δυνατὸν νὰ ἀφήσῃ τὴν ἐντύπωσιν μᾶς "γεννήσεως" τοῦ Σύμπαντος, μᾶς πεπερασμένης, δηλαδή, δημιουργίας, ἐνῷ ὅμιλοῦμε πάντοτε διὰ τὴν δημιουργίαν ἐκάστου συσσωματώματος ὕλης-Σύμπαντος ἐκ τῶν ἀπείρων ποὺ περιέχει ὁ ἀΐδιος Κόσμος, ἀξίζει νὰ παραθέσωμε ἔνα διαφωτιστικὸν ἀπόσπασμα ἐνὸς Σχολιαστοῦ τοῦ Πλουτάρχου:

«Ο Ξενοκράτης καὶ ὁ Σπεύσιππος ἐπιχειροῦντες βοηθῆσαι τῷ Πλάτωνι ἔλεγον ὅτι οὐ γενητὸν τὸν κόσμον ὁ Πλάτων ἐδίδαξεν ἀλλὰ ἀγένητον, χάριν δὲ διδασκαλίας καὶ τοῦ γνωρίσαι καὶ παραστῆσαι αὐτὸν ἀκριβέστερον ἔλεγε τοῦτον γενητόν».

Ἐδῶ ἐντοπίζεται ἀλλωστε καὶ τὸ μέγα χάσμα ποὺ χωρίζει τὴν πλατωνικήν, ἑλληνικὴν γενικώτερον, κοσμογονίαν, ἀπὸ τὰς μονοθεϊστικὰς τοιαύτας.

Τὸ διτος πρῶτος θεὸς εἶναι ἡ διασυμπαντικὴ συνεχὴς οὐσία ἡ διήκουνσα ἐφ' ὅλου τοῦ Κόσμου, τὸ ταῦτὸν τοῦ «Τιμαίου», ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ταυτίσεώς της μετὰ τοῦ **χώρου**, τὸ ὅποιον εὑρίσκομε εἰς τὰς πλείστας παραδοσιακὰς γραμμάς καί, φυσικὰ, εἰς τὰ Ἐρμαϊκὰ κείμενα, γράφεται εἰς τὸν Λόγον II § 14:

«τὸν τόπον ... Νοῦς ὅλος ἐξ ὅλου ἑαυτὸν ἐμπεριέχων, ἐλεύθερος σώματος παντός, ἀπλανῆς, ἀπαθῆς, ἀναφῆς, αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ, χωρητικὸς τῶν πάντων καὶ σωτήριος τῶν ὄντων, οὗ ὕσπερ ἀκτῖνες εἰσὶ τὸ ἀγαθόν, ἡ ἀλήθεια, τὸ ἀρχέτυπον πνεύματος, τὸ ἀρχέτυπον ψυχῆς ... ὁ οὗν θεὸς οὐ νοῦς ἐστιν, αἴτιος δὲ τὸν νοῦν εἶναι, οὐδὲ πνεῦμα, αἴτιος δὲ τοῦ εἶναι πνεῦμα, οὐδὲ φῶς, αἴτιος δὲ τοῦ φῶς εἶναι».

Ἐδῶ παρουσιάζεται ἐναργῶς ὅχι μόνον ἡ ταύτισις θεοῦ καὶ τόπου ἀλλὰ καὶ ἡ φύσις αὐτοῦ ὡς αἴτιου τῆς δημιουργίας: Ἐνῷ οἱδιος στερεῖται ἰδιοτήτων εἶναι τὸ δυνητικὸν αἴτιον τῆς διακοσμήσεως τοῦ παντός.

Παρομοίως εἰς τὸν Λόγον V §10 γράφεται: ἐσὺ γάρ ὁ τόπος τῶν ὄντων ...» καὶ εἰς τὸν «Ἀσκληπιόν» III, 30: «in ipsa vitali aeternitate locus est mundi».

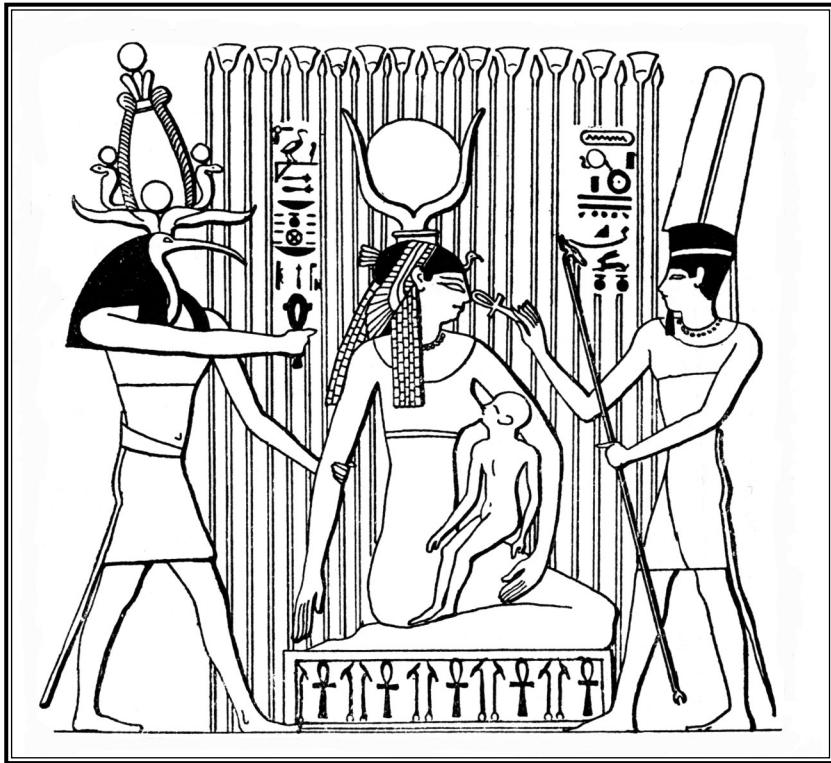
Εἰς τὴν περιουσιακὴν θρησκείαν συναντᾶται ἡ αὐτὴ ὡς ἀνωτέρῳ χρῆσις τῆς λέξεως «τόπος» (Δαμάσκιος p. 382 Kopp):

«Μάγοι δὲ καὶ πᾶν τὸ Ἀρειον γένος ... οἱ μὲν Τόπον, οἱ δὲ χρόνον καλοῦσι τὸ νοητὸν ἄπαν καὶ τὸ ἥνωμένον ...».

Εἰς τὴν ιουδαϊκὴν θρησκείαν ὁ θεὸς περιγράφεται ὡς «ὁ τόπος ἐν ᾧ περιέχεται ὁ κόσμος» καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὄμιλεῖ εἰς διάφορα ἔργα του ὁ Φίλων, διὰ παράδειγμα (De Cherubim 14, 19): «Ο θεός εἶναι ἀσωμάτων ἴδεων ἀσώματος χώρα».

Ἐπίσης οἱ Γνωστικοὶ χρησιμοποιοῦν τὴν ἴδιαν ἔννοιαν (Koptisch - gnostische Schriften I. p. 344) : «Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος πατὴρ τῶν Ὀλων. Αὐτὸς εἶναι ὁ “αὐτοφυὴς” καὶ “αὐτογέννητος τόπος”».

Ομοίως καὶ οἱ Οὐαλεντινιανοί (Ιππόλυτος, Ref. haeres, 6, 32): «Καλεῖται δὲ καὶ τόπος ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἐβδομάς, καὶ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν».

Ο Θεός Θώθ (ύπὸ μορφὴν Ἰβεως) καὶ ὁ Θεός Ρᾶ ἀποδίδουν τιμὰς εἰς τὴν Ἱσιδα Βρεφοκρατοῦσα.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ ψυχῆς
 Ἡ Θεογονία
 Ἡ Βιοθεωρία
 Αἱ ἀπόψεις τοῦ W. Kroll
 Αἱ ἀπόψεις τοῦ G. R. S. Mead
 Βιβλιογραφία

Ἡ Θεολογία Β'. Περὶ ψυχῆς:

Διὰ τὰ Ἑρμαϊκὰ κείμενα ἡ ὅλη ψυχὴ ἀποτελεῖται ὑπὸ ἐνὸς βασικοῦ ὁργάνου ὀνομαζομένου ψυχὴ τὸ ὅποῖον περιβάλλεται ὑπὸ «ἐνδυμάτων» τὰ ὅποια ἀποτελοῦνται ἐκ «πνεύματος». διὰ παράδειγμα (Λόγος X, §16): «ἐνδυμα εἶναι τῆς ψυχῆς τὸ πνεῦμα», καὶ παρομοίως Λόγος I §17 καὶ 24, κ.ο.κ.

Αἱ ἀπόψεις αὐταὶ θεωροῦνται παράλληλοι αὐτῶν τοῦ Ἱαμβλίχου (Περὶ ψυχῆς I, 43):

«μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ γεώδους σώματος τίθενται αἰθέρια τίνα καὶ οὐράνια καὶ πνευματικὰ περιβλήματα περιαμπέχοντα τὴν νοερὰν ζωὴν προβεβλῆσθαι μὲν αὐτῆς φρουρᾶς ἔνεκεν, ὑπηρετεῖν δὲ αὐτῇ καθάπερ δύχηματα συμμέτρως, δ' αὖτις καὶ πρὸς τὸ στερεόν σῶμα συμβιβάζειν αὐτὴν μέσοις τισί συνδέσμοις αὐτὴν συνάπτοντα».

Μτφρ : «μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ γεώδους σώματος τίθενται αἰθέρια καὶ οὐράνια καὶ πνευματικὰ περιβλήματα, τὰ ὅποια περιβάλλουν τὴν νοερὰν ζωὴν καὶ ἔχουν τεθῆ ἐμπροσθεν αὐτῆς διὰ νὰ τὴν φρουροῦν, ὑπηρετοῦν δὲ αὐτὴν συμμετρικῶς, ὡσὰν δύχηματα· τὴν συνδέουν μάλιστα πρὸς τὸ στερεόν σῶμα, συνάπτοντάς την μὲν διαφέρουσας μέσους συνδέσμους».

Σημειωτέον ὅτι ἡ λέξις «δύχημα» τῆς ψυχῆς ἀπαντᾶται εἰς τὸ 69 c τοῦ «Τιμαίου». Ὁ δὲ Πρόκλος ἀποκαλεῖ τὴν διακόσμησιν αὐτὴν τῆς ψυχῆς (Σχ. εἰς «Τίμαιον» p. 311): «πνευματικὸν δύχημα τῆς ψυχῆς». Ὁ Scott σημειώνει ὅτι (τ. II σ. 255) τὸ “πνεῦμα” τῶν Ἐρμαϊκῶν κειμένων εἶναι «ξωτικὸν πνεῦμα» τουτέστιν «μία ἀτμώδης οὐσία ποὺ χρησιμεύει ὡς σωματικὸν δύχημα διὰ τὴν ψυχὴν (Soul)» καὶ ὅτι τὸ “πνευματικὸν δύχημα” διὰ τὸ ὅποιον διμιλεῖ ὁ Πρόκλος εἶναι τὸ αὐτὸν μὲν τὸ “πνεῦμα” τῶν Ἐρμαϊκῶν κειμένων.

Διὰ τὴν διατήρησιν τῶν αἰθερικῶν χιτῶνων τῆς ἡ συνήθης ψυχὴ λαμβάνει ἐνέργειαν ἐκ τοῦ σώματος, ἐπίσης ἡ νεοεισερχομένη ψυχὴ εἰς ἓν σῶμα κατασκευάζει ἐκ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τοὺς ἔξωτεροικοὺς χιτῶνας της: «(Λόγος X §17) ἡ σύνθεσις τῶν ἐνδυμάτων τούτων ἐν σώματι γηῖνῳ γίνεται». Τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν λαμβάνει ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ αἵματος: Λέγει ὁ Γαληνὸς (Δόγματα Ἰπποκρ. καὶ Πλατ. 2,8): «εἰ δέ γε ἔποιτο Κλεάνθει καὶ Χρυσίππῳ καὶ Ζήνωνι, τρέφεσθαι μὲν ἐξ αἵματος φήσασι τὴν ψυχὴν, οὐσίαν δὲ αὐτῆς εἶναι τὸ πνεῦμα». Τοῦτο προεκάλεσε εἰς πολλοὺς μίαν παρεξήγησιν τὴν ὅποιαν ἐπιχειρεῖ νὰ διαλύσῃ ὁ Λόγος X §14: «τινές τὴν ψυχὴν αἷμα νομίζουσιν εἶναι, σφαλλόμενοι τὴν φύσιν».

Ἡ μετεμψύχωσις ἀποτελεῖ κοινὴ πίστι ǒλων τῶν ἐλληνικῶν φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν ρευμάτων ποὺ δέχονται τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς. Αὐτὰ διαφέρουν μόνον εἰς ὥρισμένας λεπτομερείας ὡς, ἐὰν δύναται μία ψυχὴ εἰσελθοῦσα εἰς ἀνθρώπειον σῶμα νὰ ἐκπέσῃ καὶ πάλι εἰς σώματα ζώων. Ἀναφέρει ἐπ' αὐτοῦ ὁ Νεμέσιος:

Nemesius De nat. hom. 2: κοινὴ μὲν οὖν πάντες Ἐλληνες οἱ τὴν ψυχὴν ἀθανατον ἀποφηνάμενοι τὴν μετενσωμάτωσιν δογματίζουσι· διαφέρονται δὲ περὶ τὰ εἴδη τῶν ψυχῶν· οἱ μὲν γὰρ ἐν εἶδος τὸ λογικὸν εἶναι λέγουσι, τοῦτο δὲ καὶ εἰς φυτὰ καὶ εἰς τὰ τῶν ἀλόγων σώματα μεταβαίνειν· ... ἄλλοι δὲ οὐχ ἐν εἶδος ψυχῶν, ἄλλα δύο, λογικόν τε καὶ ἄλογον· τινὲς δὲ πολλά, τοσαῦτα ὅσα τῶν ζώων τὰ εἴδη. μάλιστα δὲ οἱ ἀπὸ Πλάτωνος περὶ τὸ δόγμα τοῦτο διηγέρθησαν· εἰπόντος γὰρ Πλάτωνος τὰς μὲν θυμικὰς καὶ δργίλους

καὶ ἀρπακτικὰς ψυχὰς λύκων καὶ λεόντων σώματα μεταμφιέννυσθαι, τὰς δὲ περὶ τὴν ἀκολασίαν ἡσχολημένας ὅνων καὶ τῶν τοιούτων ἀναλαμβάνειν σώματα, οἵ μὲν κυρίως ἥκουσαν τοὺς λύκους καὶ τοὺς λέοντας καὶ τοὺς ὄνους, οἵ δὲ τροπικῶς αὐτὸν εἰρηκέναι διέγνωσαν, τὰ ἥθη διὰ τῶν ζώων παρεμφαίνοντα. Κρόνιος μὲν γὰρ ἐν τῷ Περὶ παλιγγενεσίας—οὗτῳ δὲ καλεῖ τὴν μετενσωμάτωσιν - λογικὰς πάσας εἶναι βούλεται· διμοίως δὲ καὶ Θεόδωρος ὁ Πλατωνικὸς [μαθητὴς τοῦ Πορφυρίου] ἐν τῷ “Οτι ἡ ψυχὴ πάντα τὰ εἴδη ἔστι· καὶ Πορφύριος διμοίως. Ιάμβλιχος δέ, τὴν ἐναντίαν τούτοις δραμάν, κατ’ εἶδος ζώων ψυχῆς εἴδος εἶναι λέγει, ἥγουν εἴδη διάφορα· γέγραπται γοῦν αὐτῷ μονόβιβλον ἐπίγραφον ὅτι οὐκ ἀπ’ ἀνθρώπων εἰς ζῷα ἄλογα, οὐδὲ ἀπὸ ζώων ἀλόγων εἰς ζῷα καὶ ἀπὸ ἀνθρώπων εἰς ζῷα»

Μτφρ : «Γενικῶς λοιπὸν ὅλοι οἱ Ἕλληνες οἵ ὅποιοι ἀπεφάνθησαν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος θέτουν ὡς δόγμα τὴν μετενσωμάτωσιν, διατυπώνουν δὲ διαφορετικὰς γνώμας μόνον ὡς πρὸς τὰ εἴδη τῶν ψυχῶν. Οἱ μέν, δηλαδή, λέγουν ὅτι ὑπάρχει ἕνα εἴδος (ψυχῆς τὸ ὅποῖον εἶναι) λογικόν, αὐτὸς δὲ μεταβάίνει καὶ εἰς τὰ φυτὰ καὶ εἰς τὰ σώματα ἀλόγων ζώων· ...ἄλλοι δὲ ὑποστηρίζουν ὅτι δὲν ὑπάρχει ἕνα εἴδος ψυχῶν, ἄλλὰ δύο, τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον· μερικοί δὲ ὅτι ὑπάρχουν πολλά, ὅσα καὶ τὰ εἴδη τῶν ζωντανῶν δογανισμῶν. Ιδιαιτέρως δὲ οἱ Πλατωνικοί ἐδιαφροποιήθησαν ὡς πρὸς τὸ δόγμα τοῦτο· ἀφοῦ, δηλαδή, εἶπε ὁ Πλάτων ὅτι αἱ μὲν θυμιώδεις καὶ δργίλαι καὶ ἀρπακτικαὶ ψυχαὶ φιδοῦν σώματα λύκων καὶ λεόντων, αἱ δὲ ἀσχοληθεῖσαι μὲ τὴν ἀκολασίαν λαμβάνουν σώματα ὅνων καὶ παρομοίων ζώων· οἱ μέν (ἐκ τῶν Πλατωνικῶν) ἐννόησαν κυριολεκτικῶς τοὺς λύκους καὶ τοὺς λέοντας καὶ τοὺς ὄνους, οἱ δὲ διεπίστωσαν ὅτι ἔχει διμιλήσει μεταφορικῶς, ὑπαινισσόμενος διὰ τῶν ζώων τοὺς χαρακτῆρας. Οἱ μέν Κρόνιος, λοιπόν, εἰς τὸ ἔργον του “Περὶ παλιγγενεσίας”—οὗτῳ δὲ ἀποκαλεῖ τὴν μετενσωμάτωσιν—λέγει ὅτι εἶναι ὅλαι λογικαί· διμοίως δὲ ἀποφαίνεται καὶ ὁ Θεόδωρος ὁ Πλατωνικὸς [μαθητὴς τοῦ Πορφυρίου] εἰς τὸ ἔργον του “Οτι ἡ ψυχὴ εἶναι πάντα τὰ εἴδη”, καὶ ὁ Πορφύριος διμοίως. Οἱ Ιάμβλιχος δέ, ἀκολουθῶν ἀντίθετον δρόμον, λέγει ὅτι τὸ εἴδος τῆς ψυχῆς εἶναι ἀνάλογον τοῦ εἴδους τῶν ζώων, δηλαδὴ ὑπάρχουν διάφορα εἴδη (ψυχῆς)· ἔχει γράψει, λοιπόν, μονογραφίαν ἡ ὅποια ἀναφέρει ὅτι αἱ μετενσωματώσεις δὲν γίνονται ἀπὸ ἀνθρώπων εἰς ἄλογα ζῷα, οὕτε ἀπὸ ἀλόγων ζώων εἰς ἀνθρώπους, ἄλλὰ ἀπὸ ζώων εἰς ζῷα καὶ ἀπὸ ἀνθρώπων εἰς ἀνθρώπους».

Οἱ Ὁρφικοὶ ἐπίστευον εἰς τὴν δυνατότητα «εἰς ἀλόγους ζώους ψυχὴν ἀνθρωπίνην καταπεσεῖν», ὡς ἀναφέρει ὁ Λόγος X §19, καὶ ἐπ’ αὐτοῦ ἔχομεν τὴν ρητὴν διαβεβαίωσιν τοῦ «Ιεροῦ Λόγου» τοῦ Ὁρφέως (Fr. 224:) :

«Ούνεκ' ἀμειβομένη ψυχὴ κατὰ κύκλα χρόνοιο ἀνθρώπων ζῷοισι μετέρχεται ἄλλοθεν ἄλλοις· ἄλλοτε μὲν θ' ἵππος ... » κ.ο.κ.

Παρομοίως ἐπίστευον οἱ Πυθαγορικοὶ καὶ ὁ Πλάτων, αὐτὴν δὲ τὴν πίστιν διετήρησαν οἱ Πλατωνικοὶ ἔως τὸν Ἰάμβλιχον μὲν ἐξαίρεσιν τὸν Πορφύριον ποὺ ἐξέφρασε ἐπὶ τοῦ θέματος ἀντιφατικὰς γνώμας εἰς τὰ διάφορα γραπτά του. Ὁ Πλωτῖνος ὑπερακοντίζων δῆλοις δῆλοι ὅτι ἡ ψυχὴ δύναται νὰ φθάσῃ ἔως καὶ τῶν φυτῶν (Ἐν. 3,4,2):

«(Ἡ ψυχὴ) ἐξελθοῦσα δὲ (τοῦ σώματος), ὅ, τι περ ἐπλεόνασε, τοῦτο γίνεται ... ὅσοι μὲν οὖν τὸν ἀνθρωπὸν ἐτήρησαν, πάλιν ἀνθρωποι· ὅσοι δὲ αἰσθήσει μόνον ἔζησαν, ζῶσ· ἀλλ’ εἰ μὲν αἰσθήσει μετὰ θυμοῦ, τὰ ἄγρια, ὅσοι δὲ μετ’ ἐπιθυμίας ..., τὰ ἀκόλαστα τῶν ζῶν καὶ γαστρίμαργα. εἰ δὲ μηδὲ αἰσθήσει μετὰ τούτων, ἀλλὰ νωθείᾳ αἰσθήσεως μετ’ αὐτῶν, καὶ φυτά· μόνον γὰρ τοῦτο (ἐν αὐτοῖς) ἦ μάλιστα ἐνήργει, τὸ φυτικόν, καὶ ἦν αὐτοῖς ... μελέτη δενδροθήναι». Παρομοίως καὶ εἰς τὰ χωρία 4,3,12 καὶ 6, 7, 6.

Οἱ ὕστεροι Πλατωνικοί, Ἱεροκλῆς, Ὄλυμπιόδωρος καὶ Χαλκίδιος ἐπέμειναν εἰς τὴν ἄποψιν τοῦ Ἰαμβλίχου. Διὰ παράδειγμα (Ἱεροκλῆς, Ιη aureum carmen 23):

«ὁ θηρίου μεταμφιάσασθαι σῶμα ἐλπίζων καὶ ζῶν ἄλογον γενέσθαι διὰ κακίαν, ἢ καὶ φυτὸν δι’ ἀργίαν αἰσθήσεως,... πρὸς τὰ κάτω (τὴν τοῦ ἀνθρωποῦ οὐσίαν) συνωθεῖ, πεπλανημένος καὶ μὴ νοῶν τὸ ἀμετάβλητον τοῦ κατ’ οὐσίαν ὑπάρχοντος εἴδους τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ. ἀεὶ γὰρ μένουσα ἀνθρωπος...»

Ο Σαλλούστιος καὶ ὁ Πρόκλος ἐκφράζουν μίαν παρηλλαγμένην ἄποψιν κατὰ τὴν ὅποιαν ἡ ψυχὴ εἰσέρχεται εἰς τὸ σῶμα τοῦ ζῶου, ζῆ καὶ συμπάσχει μετ’ αὐτοῦ, ὅμως τὸ ζῶον ἐμψυχοῦται ὑπὸ τῆς ἴδιας του ψυχῆς ἐνῷ ἢ ἀνθρωπίνη παραμένει ὡς φιλοξενουμένη ἢ ἐπιβάτις. Διὰ παράδειγμα (Πρόκλος, Σχόλια εἰς “Τίμαιον”, 329 D):

«Ο δὲ ἀληθῆς λόγος εἰσκρίνεσθαι μὲν εἰς θηρία φησὶ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν, ἔχοντα δὲ τὴν οἰκείαν ζωήν, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τὴν εἰσκριθεῖσαν [ἀνθρωπίνην] ψυχὴν οἶον ἐποχουμένην, καὶ τῇ πρὸς αὐτὴν (sc. τὴν τοῦ θηρίου ζωήν) συμπαθείᾳ δεδεμένην».

Ἐπ’ αὐτοῦ τοῦ θέματος οἱ συγγραφεῖς τῶν Ἐρμαϊκῶν βιβλίων ἐκφράζουν ἔκαστος διάφορον ἄποψιν, ἀκόμη καὶ ἐντὸς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Λόγου, πρᾶγμα ποὺ ὑποδεικνύει ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὅτι δὲν ἥτο εῖς ὁ συγγραφεὺς ἐκάστου Λόγου. Διά παράδειγμα, εἰς τὸν Λόγον X: τὸ «ἡ κακοδαίμων ... δουλεύει σώμασιν ἀλλοκότοις καὶ μοχθηροῖς», ἢ τὸ «τὴν ὁδὸν ὑποστρέφει ἐπὶ τὰ ἐρπετά» τῆς § 8, ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «ἀνθρώπινον δὲ... εἰς δὲ τὸ ἔλαττον ἀδύνατον» ἢ τὸ «οὐδὲ θέμις ἐστὶν εἰς ἀλόγου ζῶου σῶμα καταπεσεῖν» τῆς § 19.

Τὰ Ἐρμαϊκὰ κείμενα εἰς τὸ θέμα τῆς παραμονῆς τῆς ψυχῆς εἰς τὸν “ἐνδιάμεσον χῶρον” κατὰ τὸ διάστημα μεταξὺ θανάτου καὶ νέας γεννήσεως, «ἀκολουθοῦν τὴν παραδοσιακὴν ἄποψιν ὅπως ἔχει ἐκφρασθῇ εἰς τοὺς μύθους τοῦ Πλάτωνος. Κατ’ αὐτὴν οἱ

χρήζοντες σωφρονισμοῦ τιμωροῦνται ύπὸ τῶν πρὸς τοῦτο ἀρμοδίων δαιμόνων. Διὰ παράδειγμα (Λόγος ΙΙ, §17): “δίκην οὗτος δίδωσι μετὰ θάνατον τοῖς δαίμοσιν”. Τὰ πράγματα ἔξελισσονται κατὰ τὸν τρόπον ποὺ περιγράφονται εἰς τὸ γνωστόν μας “δραμα τοῦ Θεσπεσίου” τοῦ Πλουτάρχου καὶ κατόπιν λαμβάνει ἡ ψυχὴ τὴν κατάληλον μετεμψύχωσιν, ὡς περιγράφεται εἰς τὸν Λόγον Χ §8 (Scott τ. II σ. 109)). Προσέτι, τὰ κείμενά μας ἀκολουθοῦντα τὰς ἀπόψεις τοῦ Πλουτάρχου, τῶν νεοπυθαγορείων, τῶν Χαλδαϊκῶν Λογίων καὶ ἄλλων παραδοσιακῶν θρησκειῶν, ὡς τοῦ Μιθραϊσμοῦ, προσδιορίζουν τὸν “ἐνδιάμεσον χῶρον” ὡς τὸν χῶρον μεταξὺ γῆς καὶ σελήνης, τὰ γνωστὰ “ὑποσελήνια πεδία”.

Ο Ἀσκληπιὸς (§ 28) κατά ἐναργῆ τρόπον περιγράφει τὸ πῶς αἱ ἀτέλεστοι ψυχαὶ παραμένουν εἰς τὸν ἀέρα φερόμεναι τῇδε κάκεῖσε ὑπὸ τῶν ἀνέμων: «desuper ad ima deturbans procellis turbinibusque aëris».

Ο Ἰωάννης Λυδὸς (*De mensibus*, n.32) γράφει περὶ τῆς ἀπόψεως τῶν Ἐρμητιστῶν διὰ τὸν “ἐνδιάμεσον χῶρον” γενικῶς:

«ὅτι ὁ Αἰγύπτιος Ἐρμῆς ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ τῷ καλουμένῳ Τελείῳ φησὶ τοὺς μὲν τιμωροὺς τῶν δαιμόνων ἐν αὐτῇ τῇ ὑλῇ παρόντας τιμωρεῖσθαι τὸ ἀνθρώπειον κατ’ ἀξίαν, τοὺς δὲ καθαρικοὺς ἐν τῷ ἀέρι πεπηγότας τὰς ψυχὰς μετὰ θάνατον ἀνατρέχειν πειρωμένας ἀποκαθαίρειν περὶ τὰς χαλαζώδεις καὶ πυρώδεις τοῦ ἀέρος ζώνας, ἃς οἱ ποιηταὶ καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων ἐν Φαίδωνι Τάρταρον καὶ Πυριφλεγέθοντα ὀνομάζουσι· τοὺς δὲ σωτηρικούς, πρὸς τῷ σεληνιακῷ χώρῳ τεταγμένους, ἀποσώζειν τὰς ψυχάς (Cf. Lamblich, *De anima*, 4. 25, p. 53)»

Μτφρ : «ὅτι ὁ Αἰγύπτιος Ἐρμῆς εἰς τὸν Λόγον του, ποὺ ἀποκαλεῖται “Τέλειος”, λέγει ὅτι ἀπὸ τοὺς δαιμονας, οἱ μὲν Τιμωροὶ ἐντὸς αὐτῆς τῆς ὑλῆς τιμωροῦν τοὺς ἀνθρώπους ὅπως τοὺς ἀξίζει, οἱ δὲ Καθαρικοί, οἱ ὅποιοι ἔχουν ὁρισθῆναν ἐνεργοῦν εἰς τὸν ἀέρα, τὰς ψυχὰς οἱ ὅποιαι προσπαθοῦν μετὰ θάνατον νὰ ἐπιστρέψουν, τὰς ἀποκαθαίρουν εἰς τὰς παγωμένας καὶ ἐμπύρους ζώνας τοῦ ἀέρος, τὰς ὅποιας οἱ ποιηταὶ καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων εἰς τὸν Φαίδωνα, τὰς ὀνομάζουν Τάρταρον καὶ Πυριφλεγέθοντα. Οἱ δὲ Σωτηρικοὶ δαιμονες πλησίον τοῦ σεληνιακοῦ χώρου τεταγμένοι σώζουν τελειωτικῶς τὰς ψυχάς».

Κατὰ τὴν ὑστέρα ἐποχὴν χαλαρωθείσης τῆς μυστηριακῆς ἀπαγορεύσεως περὶ τοῦ ὄμιλεῖν ἐπὶ τῆς κοσμογονίας, οἱ φιλόσοφοι ὄμιλοῦν πλέον ἐναργῶς περὶ τῆς ἔξελικτικῆς πορείας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ποὺ τὴν δόηγει εἰς τοὺς Ἀνωτέρους Κόσμους, τουτέστιν εἰς τὴν ἀποθέωσιν· διὰ παράδειγμα, γράφει ὁ Πλωτῖνος (4,7,10):

«ὅτι δὲ τῇ θειοτέρᾳ φύσει συγγενῆς ἡ ψυχὴ καὶ τῇ ἀϊδίῳ ... ἐκ τῶνδε ἔστι δεικνύναι...

λάβωμεν δὲ ψυχὴν μὴ τὴν ἐν σώματι ἐπιθυμίας ἀλόγους καὶ θυμοὺς προσλαβοῦσαν,... ἀλλὰ τὴν ταῦτα ἀποτριψαμένη... καθηραμένη δὲ αὐτῇ ἐνυπάρχει τὰ ἄριστα, φρόνησις καὶ ἡ ἄλλη ἀρετή, οἰκεῖα ὅντα. εἰ οὖν τοιοῦτον ἡ ψυχή, δταν ἐφ' ἑαυτὴν ἀνέλθῃ, πῶς οὐ τῆς φύσεως (ἐστὶν) ἔκείνης, οἶαν φαμὲν τὴν τοῦ θείου καὶ ἀϊδίου παντὸς εἶναι;».

Τὰ Ἐρμαϊκὰ κείμενα, παρομοίως, συμφωνοῦντα εἰς γενικὰς γραμμὰς πρὸς τὰς ἀπόφεις τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας, διδάσκουν τὴν διὰ τῆς μετεμψυχώσεως πνευματικὴν ἔξελιξιν τῆς ψυχῆς πρὸς θεογονικὰ στάδια . Ἀναφέρεται εἰς τὸν Λόγον X §7:

«Τούτων τοίνυν τῶν ψυχῶν πολλαὶ αἱ μεταβολαί, τῶν μέν ἐπὶ τὸ εὔτυχέστερον, τῶν δὲ ἐπὶ τὸ ἐναντίον. αἱ μὲν γὰρ ἐρπετώδεις οὖσαι εἰς ἐνυδρα μεταβάλλουσιν, αἱ δὲ ἐνυδροὶ εἰς χερσαῖα, αἱ δὲ χερσαῖαι εἰς πετεινά, αἱ δὲ ἀέριαι εἰς ἀνθρώπους, αἱ δὲ ἀνθρώπιναι ἀρχὴν ἀθανασίας ἵσχουσιν εἰς δαίμονας μεταβάλλουσαι, εἴθ' οὕτως εἰς τὸν τῶν θεῶν χορόν,... καὶ αὗτη ψυχῆς ἡ τελειοτάτη δόξα: ψυχὴ δὲ εἰς ἀνθρώπους ἐλθοῦσα ἐὰν κακὴ μείνῃ, οὕτε γεύεται ἀθανασίας οὔτε τοῦ ἀγαθοῦ μεταλαμβάνει, παλίσσυτος δὲ τὴν ὁδὸν ὑποστρέφει τὴν εἰς τὰ ἐρπετά, καὶ αὗτη καταδίκη ψυχῆς κακῆς.

»Κακία δὲ ψυχῆς ἀγνωσία, ψυχὴ γάρ, μηδὲν ἐπιγνοῦσα τῶν ὄντων μηδὲ τὴν τούτων φύσιν, μηδὲ τὸ ἀγαθόν, τυφλώττουσα δέ, ἐντινάσσει τοῖς πάθεσι τοῖς σωματικοῖς, καὶ ἡ κακοδαίμων, ἀγνοήσασα ἑαυτήν, δουλεύει σώμασιν ἀλλοκότοις καὶ μοχθηροῖς, ὥσπερ φορτίον βαστάζουσα τὸ σῶμα, καὶ οὐκ ἀρχουσα ἀλλ' ἀρχομένη· αὗτη κακία ψυχῆς.

»Τούναντίον δὲ ἀρετὴ ψυχῆς γνῶσις· ὁ γὰρ γνοὺς καὶ ἀγαθὸς καὶ εὐσεβὴς καὶ ἥδη θεῖος».

Καί, ἀκόμη, εἰς τὴν §19:

«Ψυχὴ δὲ ἀνθρωπίνη, οὐ πᾶσα μέν, ἡ δὲ εὐσεβής, δαιμονία τίς ἐστι καὶ θεία· καὶ ἡ τοιαύτη καὶ μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι τοῦ σώματος τὸν τῆς εὐσεβείας ἀγῶνα ἡγωνισμένη (ἀγὼν δὲ εὐσεβείας, τὸ γνῶναι τὸ θεῖον καὶ μηδένα ἀνθρώπων ἀδικῆσαι), δλη νοῦς γίνεται».

‘Η Θεολογία Γ’ . ‘Η Θεογονία:

Τὰ Ἐρμαϊκὰ κείμενα, λοιπόν, παρουσιάζουν ἐναργῶς τὴν παραδοσιακὴν θεογονίαν δεχόμενα ὅτι ὁ σπινθήρ ἀθανασίας ἐνυπάρχει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κατάστασιν: «αἱ δὲ ἀνθρώπειαι, ἀρχὴν ἀθανασίας ἵσχουσιν». Ἐπ' αὐτοῦ σχολιάζει ὁ Scott (τ. II. σ. 243): «Ἡ ψυχὴ τῆς ὁποίας αἱ διαδοχικαὶ μετεμψυχώσεις εἶναι “ἐπὶ τὸ εὔτυχέστερον” ἀνυψοῦται εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκτήσῃ μέρος τι τῆς “ἀθανασίας”, δηλαδὴ τῆς θεότητος. Μία τοιαύτη ψυχὴ εἶναι ἥδη δυνητικῶς δαίμων ἡ θεός, ὡς λέγει ὁ Λόγος X §19: “ψυχὴ ἀνθρωπίνη, οὐ πᾶσα μέν, ἡ δὲ εὐσεβής, δαιμονία τίς ἐστι καὶ θεία”. Ωστε εἶναι δυνατὸν κατὰ τὴν ἐπομένην μετεμψύχωσίν της, νὰ γίνη πραγματικῶς δαίμων καὶ κατόπιν θεός, “εἰς τὸν τῶν θεῶν χορὸν χωροῦσι” κατὰ τὸν Λόγον X §7 ἡ “όδηγήσε-

σθαι ... εἰς τὴν τῶν θεῶν καὶ μακάρων χορὸν” κατὰ τὸν Λόγον XIII, i, §12. Εἰς αὐτὸ τὸ θέμα τὰ Ἐρμαϊκὰ κείμενα συμφωνοῦν πρὸς τὸν σύγχρονό τους Στωϊκὸ Ποσειδώνιο, μὲ μόνη διαφορὰ ὅτι ἐκεῖνος μεταξὺ τοῦ σταδίου “ἀνθρωπος” καὶ τοῦ σταδίου “δαίμων” παρενέβαλε τὸ στάδιον “ἥρως”».

· Η Βιοθεωρία:

Οσον ἀφορᾶ εἰς τὴν βιοθεωρίαν τῶν Ἐρμαϊκῶν κειμένων ὀφείλομε νὰ τονίσωμε ὅτι εἶναι ἄκρως θετική, πλήρως παραδοσιακὴ καὶ ὅτι ἔξαιρεται ἡ διαιώνισις τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ Κόσμου. «Ἡ λειτουργία τῆς ἀναπαραγωγῆς θεωρεῖται μίμησις τῆς θείας δημιουργικῆς ἐνεργείας καὶ τονίζεται ὅτι ἡ τεκνογονία εἶναι ἴερὸν καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀμέλεια δὲ τηρήσεως αὐτοῦ τοῦ καθήκοντος ἐπισύρει βαρείας τιμωρίας καὶ μεταξὺ αὐτῶν τὴν ἐπαναγέννησιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς κατώτατα σώματα τὰ δόποια εἶναι ἀδιαφοροποίητα ώς πρὸς τὸ φῦλον. Ἀπαγορεύεται προσέτι ἡ συνάφεια πρὸς τοὺς ἐκ πεποιθήσεως ἀτέκνους. Εἰκάζομε ὅτι ἡ αὐτηρὰ γλῶσσα τῶν συγγραφέων τῶν Ἐρμαϊκῶν βιβλίων ὀφείλεται εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν χριστιανῶν ἀσκητῶν ποὺ ἐδίδασκον τὴν ἀφροδισίαν ἀποχὴν ώς θρησκευτικὸν καθῆκον (Scott τ. II. σ. 109)». Λέγει ἐπ’ αὐτοῦ τοῦ θέματος ὁ Λόγος II § 17:

«Ἡ δὲ ἑτέρα προσηγορία ἐστὶν ἡ τοῦ πατρός, πάλιν διὰ τὸ ποιητικὸν πάντων· πατρὸς γὰρ τὸ ποιεῖν. Διὸ καὶ μεγίστη ἐν τῷ βίῳ σπουδὴ καὶ εὐσεβεστάτη τοῖς εὖ φρονοῦσίν ἐστιν ἡ παιδοποιΐα, καὶ μέγιστον ἀτύχημα καὶ ἀσέβημά ἐστιν ἀτεκνόν τινα ἐξ ἀνθρώπων ἀπαλλαγῆναι, καὶ δίκην οὗτος δίδωσι μετὰ θάνατον τοῖς δαίμοσιν. Ἡ δὲ τιμωρία ἐστὶν ἥδε, τὴν τοῦ ἀτέκνου ψυχὴν εἰς σῶμα καταδικασθῆναι μήτε ἀνδρὸς μήτε γυναικὸς φύσιν ἔχοντος, ὅπερ ἐστὶ κατηραμένον ὑπὸ τοῦ Ἡλίου. Τοιγαροῦν, ὦ Ἀσκληπιέ, μηδενὶ δοντὶ ἀτέκνῳ συνησθῆς· τούναντίον δὲ ἐλέησον τὴν συμφοράν, ἐπιστάμενος οἴα αὐτὸν μένει τιμωρία» Μτφρ : «Ο δὲ ἑτερος χαρακτηρισμός [τοῦ Θεοῦ] εἶναι αὐτὸς τοῦ πατρός, ἐπειδὴ δημιουργεῖ τὰ πάντα· διότι ἡ δημιουργία ἀνήκει εἰς τὸν πατέρα. Οθεν ἡ παιδοποιΐα θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς σώφρονας ώς ἡ πλέον σημαντικὴ καὶ εὐσεβῆς λειτουργία τοῦ βίου, εἶναι δὲ μέγιστον ἀτύχημα καὶ ἀσέβεια νὰ ἀποθάνῃ κανεὶς ἀτεκνος, διὸ καὶ αὐτὸς μετὰ θάνατον τιμωρεῖται ἀπὸ τοὺς δαίμονας. Ἡ δὲ τιμωρία εἶναι ἡ ἔξης: νὰ καταδικασθῇ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀτέκνου εἰς σῶμα τὸ δόποιον δὲν ἔχει οὔτε ἀρσενικήν, οὔτε θηλυκὴν φύσιν, καὶ εἶναι κατηραμένον ὑπὸ τοῦ Ἡλίου. Δι’ αὐτὸ λοιπόν, ὦ Ἀσκληπιέ, νὰ μὴν μακαρίζης κανέναν ἀτεκνον· ἀντιθέτως λυπήσου τὴν συμφοράν του, γνωρίζοντας καλῶς ποία τιμωρία τὸν περιμένει».

Αἱ ἀπόψεις τοῦ W. Kroll:

Αἱ ἀναφερθοῦν δίκην ἐπιμέτρου αἱ ἀπόψεις διὰ τὰ Ἐρμαϊκὰ κείμενα ἐνὸς ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων μελετητῶν των, τοῦ W. Kroll ὅπως τὰς ἔχει ἐκφράσει εἰς τὸ οὐκεῖον ἄρθρον τῆς “Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft” :

Περίοδος συγγραφῆς: Τὰ κείμενα αὗτὰ δὲν δύνανται νὰ τοποθετηθοῦν παλαιότερον τῆς +β' ἑκατονταετίας . Εἰς αὐτὸν συμφωνοῦν καὶ αἱ ἔξωτεραι μαρτυρίαι, ἐξ ὧν αἱ ἀρχαιότεραι εἶναι αὗται τοῦ Ἀθηναγόρα καὶ τοῦ Τερτυλλιανοῦ, ἀμφοτέρων συγγραφόντων κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα. Παλαιότεραι αὗτῶν μαρτυρίαι ἀναφέρονται εἰς κείμενα τὰ διοῖα δὲν δύνανται νὰ ταυτοποιηθοῦν ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸ *corpus* τοῦ Ἐρμοῦ Τρισμεγίστου· πρόκειται δι’ ἀνεξάρτητα κείμενα ἀστρολογικοῦ κυρίως περιεχομένου. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἐχρονολόγουν τὰ ἐρμητικὰ κείμενα πολὺ ἐνωρίς, ἐπειδὴ ἀνίχνευον ἐπιδράσεις χριστιανικάς, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πλωτίνου. Διὰ τὰς πρώτας δὲν εἶναι δυνατὸν οὕτε λόγος νὰ γίνῃ, ἐνῷ αἱ δεύτεραι δὲν φαίνονται νὰ δύνανται νὰ ἀποδειχθοῦν. Λόγου χάριν, ὅσον ἀφορᾶ εἰς τὴν ὑπερβατικότητα τοῦ Θεοῦ, αὐτὴ εἶναι καὶ πυθαγορικὸν θέμα, ἐπιπλέον δέ, εἶναι φυσικὸν νὰ ἐπεκτείνωνται ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων τὰ θεολογικὰ κείμενα πλέον τῶν φιλοσοφικῶν.

Οσον ἀφορᾶ εἰς τὸν “Λόγον τέλειον”, ὁ Bernays τὸν τοποθετεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κωνσταντίου, διότι κατὰ τὴν γνώμην του ὑπαινίσσεται τοὺς διωγμοὺς τοῦ αὐτοκράτορος αὐτοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ θρήσκευμα.

Σημαντικὸν στοιχεῖον πάντως εἶναι ἡ εὑρεσις τοῦ τελικοῦ τμήματος τοῦ “Ποιμάνδρου” ἐπὶ παπύρου τοῦ γ' αἰῶνος, ὅπερ ὁδηγεῖ εἰς τὸ νὰ δρίσωμε τὸν αἰῶνα αὐτὸν ὡς μέσην ἐποχὴν συγγραφῆς τοῦ δλου *corpus*.

Ἐνα ἄλλο θέμα τὸ διοῖο τίθεται βεβαίως, εἶναι ἀν τὰ κείμενα σώζονται εἰς τὴν ἀρχὴν των μορφὴν ἡ παρηλλαγμένα εἴτε ἀπὸ τὴν ἴδιαν τὴν Κοινότητα εἴτε ἀπὸ τρίτους (τοὺς Χριστιανούς). Εἶναι ἀποδεδειγμένον, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἐπειράθησαν ποικιλοτρόπως νὰ προσεταιρισθοῦν τὰ κείμενα φαλκιδεύοντες τὸ νόημά των προκειμένου νὰ τὸ παρουσιάσουν ὡς μονοθεϊστικόν· χαρακτηριστικὰ παραδείγματα τοιαύτης προσπαθείας ἀποτελοῦν τόσον ὁ Κυπριανός, ὅσον καὶ ὁ Ψευδο-Ιουστῖνος καὶ ὁ Λακτάντιος, οἱ διοῖοι παραπέμπουν εἰς ἐρμητικὰ χωρία. Ἐπίσης τὸ δόνομα “Ποιμάνδρης” (Ποιμὴν ἀνδρῶν), τίτλος τοῦ β' Ἐρμητικοῦ βιβλίου, ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὸ χριστιανικὸν ἔργον “Ἐρμῆς Πάστωρ”. Ἡ ἴδεα δὲ τοῦ ποιμένος ὡς ἐκπαιδευτοῦ τῆς ἀνθρωπότητος ἀναδύεται ἐπίσης μέσα ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Φίλωνος (“Περὶ γεωργίας”). Ἐν γένει, δὲν διχνεύομε παρὰ ἐπιφανειακὸν παραλληλισμὸν μὲ χριστιανικὰ ἔργα· εἰδικῶς δὲ ὅσον ἀφορᾶ εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ “Ποιμάνδρη” ἀναζητοῦνται ἔξωτεραι διμοιότητες μὲ Γνωστικὰ κείμενα (βλ. κατωτέρω).

Ἐπιδράσεις ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ “Ἐρμοῦ Τρισμεγίστου”: Τὰ φιλοσοφικὰ “πι-
στεύω” τοῦ ἔργου ἀνάγονται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ ὅχι εἰς τὴν Αἰγυπτιακὴν
Θρησκείαν, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὥρισμέναι λεπτομέρειαι δύνανται νὰ θεωρηθοῦν αἰγυ-
πτιακαῖ. Σημαντικωτάτην ἐπίδρασιν ἡσκησε τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Ποσειδωνίου,
τοῦ γνωστοῦ Στωϊκοῦ. Βάσις τῆς μυστικῆς διδασκαλίας τοῦ Ποσειδωνίου ὑπῆρξε ἡ
ὅρφικὴ καὶ ἡ πυθαγόρειος παράδοσις, καθὼς καὶ ὁ Πλάτων. Εἶναι δὲ γεγονός ὅτι μέσῳ
τῶν βαθέως ἐμπεποτισμένων διὰ μυστηριακῆς φιλοσοφίας Σχολίων τοῦ Ποσειδωνίου
ἔγινε ἐκ νέου δημιοφιλής ὁ “Τίμαιος”, τοῦ ὄποιου ἐπιρροὰς ἀναγνεύομε εἰς τὸ Ἐρμητικὸν
corpus καὶ εἰς τὴν “Κόρην” ἴδιαιτέρως. Ἐπιρροὰς τοῦ “Φαιδροῦ” καὶ τῆς “Πολιτείας”
ἔχομε ἐπίσης. Στωϊκῆς ὅμως προελεύσεως εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ πανθεϊσμοῦ ἡ ὄποια εἶναι διά-
χυτος εἰς τὸ ἔργον, ὡς καὶ ἡ ὅλη θέασις τῆς Φύσεως ἀπὸ θεολογικῆς ἐπόψεως: ὁ Κόσμος
εἶναι ὠραῖος καὶ ἔχει σκοπόν. Ἰδοὺ καὶ παραδείγματα τοῦ πανθεϊσμοῦ αὐτοῦ:

“Οὐδὲν γάρ ἔστιν ἐν παντὶ ἐκείνῳ (τῷ Κόσμῳ), δούλος ἔστιν αὐτὸς (ὁ θεός)” (V9) ἢ “τὸ
γάρ θεῖον ἡ πᾶσα κοσμικὴ σύγκρασις φύσει ἀνανεουμένη· ἐν γάρ τῷ θείῳ καὶ ἡ φύσις
συγκαθέστηκεν” (III4). Ἐπίσης ἔξαίρεται τὸ κάλλος τοῦ ὅλου Κόσμου.

Αἱ ὅρφικαι ἐπιδράσεις εἶναι, πέραν τῶν γενικῶν, καὶ συγκεκριμέναι, ὅπως ἡ περὶ διτ-
τῆς φύσεως τοῦ Φάνητος ἰδέα. Τὰ πυθαγόρεια καὶ νεοπυθαγόρεια στοιχεῖα εἶναι ἐπίσης
ἐμφανῆ, προσιδιάζοντα εἰς τὰς ἰδέας, λ.χ. τοῦ Ἀρχαινέτου ἢ τοῦ Βρωτίνου. Ἐπιπλέον,
ἐπιδράσεις τοῦ Φίλωνος τοῦ Ἀλεξανδρέως (ἢ Ιουδαίου) δὲν πρέπει νὰ ἀγνοῶνται, ἵδιως
εἰς τὸν α΄ Λόγον.

Ἀνευρίσκομε ἐπίσης στοιχεῖα παράλληλα πρὸς τὰ Γνωστικὰ συστήματα· λ.χ. εἰς τὰς
Κοσμογονίας τοῦ Ποιμάνδρου καὶ τῆς Κόρης εὑρίσκομε ἀφηρημένας ἐννοίας ὅπως “Φό-
νος”, “Φόβος”, “Ὑπνος”, αἱ ὄποιαι εἶναι ἀγαπηταὶ εἰς τοὺς Γνωστικούς. Τὸ ἴδιο ἴσχύει
διὰ τὴν ἐμμονὴν εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ἀστρολογίας καὶ τῆς μαγείας. Κατὰ τὸν Kroll ὅμως, ἡ
οἰαδήποτε ὅμοιότης τοῦ “Ἐρμοῦ” μὲ τὴν Γνωστικὴν φιλολογίαν δὲν ἥμπορεῖ παρὰ νὰ
εἶναι ἐπιφανειακή, καθὼς ὑπάρχει μεταξὺ των μία ἀγεφύρωτος διαφορά: ἐνῷ ὁ “Ἐρμῆς”
εἶναι —καθ’ ὅλου ὅρώμενος— ἔνα παραδοσιακὸν κείμενον, τὸ ὄποιον θεωρεῖται ἱερὸν τὸν
κόσμον, τὰ Γνωστικὰ κείμενα ἐκφράζουν ἐκεῖνον τὸν ἀπόλυτον Δυϊσμόν, καθ’ ὃν ὁ
Κόσμος εἶναι βλάστημα μιᾶς κακῆς θεότητος, ἐνῷ ὁ καλὸς Θεός εὑρίσκεται πέραν τοῦ
Σύμπαντος (βλ. λ.χ. ἀπόψεις Μάνεντος, Μαρκίωνος, Βαλεντίνου κ.ἄ.).

Παρ’ ὅτι γενικῶς τὰ ἐρμητικὰ κείμενα ἀγνοοῦν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν Ιουδαϊ-
σμόν, ὡστόσον ὁ καλούμενος Ποιμάνδρης ἔχει, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Κοσμογονίαν, ὅμοι-
ότητας πρὸς τὴν Ιουδαϊκὴν Γένεσιν. [Σ.Σ. Εἰς τὸ αὐτὸν κείμενον εὑρίσκομε μοναδικὰ
παράλληλα μὲ τὴν γνωστικὴν κοσμο- καὶ ἀνθρωπογονίαν, ἀσχετα ὅμως πρὸς τὰς δοξα-
σίας τῶν Χριστιανῶν Γνωστικῶν, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Hans Jonas, ὁ ὄποιος καὶ ἀναλύει

τὸ κείμενον εἰς τὴν ἐμπεριστατωμένην μελέτην του “The Gnostic Religion” (Beacon Press, 1963 Boston). Όσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐπίμαχον κείμενον, πρόκειται οὐσιαστικῶς περὶ τῆς περιγραφῆς ἐνὸς δράματος τοῦ ὁ μάρτυς βλέπει τὸν “Ποιμάνδρην” (Ποιμένα Ἀνδρῶν), τὸν ὑπεροχόσμιον Νοῦν προσωποποιημένον, ὁ ὅποιος τοῦ περιγράφει τὴν διαδικασία τῆς Κοσμογονίας καὶ τῆς ἀνθρωπογονίας, τῶν ὅποιων βασικὸν στοιχεῖον εἶναι ἡ κάθιδος τοῦ Λόγου εἰς τὴν σκοτεινὴν ὥλην. Ωστόσον, ὁ Δημιουργὸς δὲν χαρακτηρίζεται ἐδῶ ἀπὸ κακίαν, οὕτε καὶ ἔχει πάθει κάποιο δυστύχημα ὃ ἀνθρωπὸς κατελθὼν —ἄν καὶ εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Εἱμαρμένης. Ἐδῶ ἔρχεται ὁ “Ποιμάνδρης” εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰ κύρια Γνωστικὰ συστήματα, ὅπως καὶ μὲ αὐτὸ τὸ ὅποιο ἀντέκουσε δὲν Πλωτίνος εἰς τὸ “Κατὰ Γνωστικῶν”. Ἀς ἀναφέρωμε ἐδῶ μάλιστα, ὅτι διὰ τὸν Πλωτίνον ἡ κάθιδος τοῦ Λόγου εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ μεγαλείου του, ἀντιθέτως πρὸς τὸν Γνωστικοὺς οἱ ὅποιοι ἀντιστρέφουν τὰ πράγματα. Ἐχομε λοιπόν, ὅπως καταλήγει ὁ Jonas, διὰ περιστασιακῶν παρεμβολῶν, καὶ ὅχι ὡς αὐτόνομον θέμα, μεμονωμένα στοιχεῖα τὰ ὅποια προσιδιάζουν εἰς ἓνα Γνωστικισμὸν τοῦ τύπου τοῦ Οὐαλεντίνου.]

Ἄναφερόμενοι εἰς τὰς ἐπιδράσεις ἐπὶ τοῦ “Ἐρμοῦ Τρισμεγίστου” ἀς μὴ ἀγνοήσωμε τὰ Χαλδαϊκὰ Λόγια, τὰ περίφημα, ἐν εἴδει χρησμοῦ, κείμενα τὰ ὅποια ἐκρίθησαν θείας ἐμπνεύσεως, ἐθαυμάσθησαν καὶ ἐσχολιάσθησαν ὑπὸ φιλοσόφων τῆς περιωπῆς ἐνὸς Πορφυρίου, ἐνὸς Πρόκλου καὶ ἐνὸς Πλήθωνος. Ωστόσον, τὸ ὑποδεικνυόμενον μέσον διὰ τὴν ἀνοδὸν τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι εἰς τὸν “Ἐρμῆν” αἱ τελεταί, ἀλλὰ ἡ “ἐκστασις”, ἡ μυστικὴ ἔνωσις μετὰ τοῦ Θεοῦ, πλησιάζουσα πρὸς τὰ πρότυπα τοῦ Φίλωνος ἢ τοῦ Πλωτίνου. Ἡ “ἐκστασις” αὐτή, περιγράφεται μὲ ζωηρὰ χρώματα: ὃ ἀνθρωπὸς «ὅλον αὐτὸν εἰς οὐσίαν Θεοῦ μεταβάλλει» (X6, Στοβ. I408,14). δίδεται ἐπίσης τὸ παράγγελμα: «κατάργησον τὸν σώματος τὰς αἰσθήσεις καὶ ἔσται ἡ γένεσις τῆς Θεότητος» (XIII 7), καὶ τὸ ἔξῆς ἐπιπλέον: «συναύξησον σεαυτὸν τῷ ἀμετρήτῳ μεγέθει, παντὸς σώματος ἐκπηδήσας καὶ πάντα χρόνον ὑπεράρας Αἰών γενοῦ, καὶ νοήσεις τὸν Θεόν» (XI 20).

Σχετικῶς μὲ τὰς ἐπὶ τοῦ “Ἐρμοῦ” ἐπιφροὰς ἀς παρατηρηθῇ πὼς τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ περὶ “ἐκστάσεως” διδασκαλία δὲν προσιδιάζει εἰς ἓνα ἀμιγῶς ἐλληνικὸν στοχαστήν, δὲν σημαίνει καὶ ὅτι τὰ κείμενα ἔχουν ὑποστῆ αἰγυπτιακὴν ἐπίδρασιν. Καὶ βεβαίως, παρατηρεῖ ὁ Kroll, ὁ Φίλων ἢ ὁ Ποσειδώνιος δὲν εἶναι πραγματικοὶ Ἐλληνες, ἀκόμη δὲν εἶναι ὁ Φίλωνος εἶναι Αἰγύπτιοι. Τονίζει δὲ ὁ Kroll ὅτι τὰ κείμενα δὲν ἀνήκουν εἰς μίαν ἐλληνο-αἰγυπτιακὴν λατρευτικὴν κοινότητα, μεταξὺ ἀλλων, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι δι’ ὅλου λατρευτικὰ κείμενα.

Ἐπισημαίνει ὁμως, ὅτι δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωροῦνται ἀμιγῶς φιλοσοφικά, ἀλλὰ θεολογικά, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸν ἐνίοτε ἔντονον “κηρυγματικὸν” τόνον των, (λ.χ. I27. V8. VIII 1):

«ποῖ φέρεσθε, ὃ ἀνθρωποι μεθύοντες, τὸν τῆς ἀγνωσίας ἄκρατον οἶνον ἐκπίοντες; δν οὐδὲ φέρειν δύνασθε, ἀλλ᾽ ἥδη αὐτὸν καὶ ἐμεῖτε. στήτε νήψαντες».

Ἐναργῶς, μάλιστα, προβάλλεται ὁ σκοπός, ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ ἀνθρώπου: «ἐνορμίζεσθαι τοῖς τῆς σωτηρίας λιμέσι». Ἐδῶ δικαῖος ἔχομε [ἀντιθέτως πρὸς τὴν χριστιανικὴν “θείαν χάριν”] τὸ παραδοσιακὸν παράγγελμα τῆς γνώσεως: «μὴ σφαλῆναι τῆς γνώσεως τῆς κατ’ οὐσίαν ἡμῶν» (I 32), ἐπιπλέον δὲ (X 15): «τοῦτο μόνον σωτήριον ἀνθρώπῳ ἐστίν, ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ».

Ἐν τέλει (X 19): «ἀγὼν δὲ εὐσεβείας τὸ γνῶναι τὸν Θεὸν καὶ μηδένα ἀδικῆσαι».

Ἐπίδρασις τῶν Ἐρμαϊκῶν ἔργων εἰς τὸν μετέπειτα χρόνους: Ἀν καὶ τὰ κείμενα αὐτὰ δὲν προϋποθέτουν τὴν ὑπαρξίαν κάποιας λατρευτικῆς κοινότητος, εἰς μετέπειτα χρόνους ἐβασίσθησαν ἐπ’ αὐτῶν διάφοροι Γνωστικαὶ διάδεις, αἱ διετηρήθησαν ἐπὶ πολὺ διάστημα μέχρι καὶ κατὰ τοὺς ἴσλαμικους χρόνους. Σπουδαῖον δόγματα ἔπαιξε τὸ ἔργον καὶ εἰς τὸν Ἀραβαῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην καθὼς μετεφράσθη μέγα μέρος του λατινιστί. Ἐπηρεάσθησαν ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀλχημισταὶ (ἰδίως ἐκ τοῦ “Σμαραγδινοῦ Πίνακος”), διποτος Ἀλβέρτος ὁ Μέγας (Albertus Magnus), ἀλλὰ καὶ φιλόσοφοι ὅπως εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Φλωρεντίας διδόνομαστὸς Μαρσίλιος Φικίνος, ἀκόμη καὶ καλλιτέχναι, ὅπως Ἰσως διωγράφος τοῦ δαπέδου τοῦ καθεδρικοῦ Ναοῦ τῆς Σιένης...

Aἱ ἀπόψεις τοῦ G. R. S. Mead

Ο Mead εἰς τὸν ἐκτεταμένον τόμον τῶν προλεγομένων εἰς τὴν μετάφρασιν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν τὴν διοίαν ἐπιχειρεῖ, τοῦ Ἐρμοῦ, ἀναδιφᾶ πλήρως τὰς διαφόρους παραδοσιακὰς μυητικὰς καὶ θεολογικὰς γραμμὰς ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὴν ὑστέρα ἀρχαιότητα καὶ ἀναδεικνύει τὸ πλέγμα ἀλληλεπιδράσεων, ἀφ’ ἐνὸς μεταξὺ ἀλλήλων καὶ ἀφ’ ἑτέρου ἐπὶ τοῦ Ἐρμοῦ. Κατ’ αὐτὴν τὴν ἔρευναν ἀνενρίσκονται λίαν ἐνδιαφέροντα σημεῖα τὰ διοῖα διαφωτίζουν πολλὰς πλευρὰς τῆς παραδοσιακῆς θρησκευτικότητος. Ἀναφέρομε ὡρισμένα ἐξ αὐτῶν:

— Ο Αἰγύπτιος Ἐρμῆς εἶναι ὁ Θεὸς Θώθ, οὗτος θεωρεῖται ὡς ὁ μέγας Ἱεροφάντης καὶ συγχρόνως ὁ ἐλεγκτὴς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ ωθητὴς τοῦ ἀντιπεπονθότος. Οὗτος θεωρεῖται Θεὸς ἔχων σχέσιν πρὸς τὴν σελήνην καὶ Κύριος τοῦ Ἱεροτελεστικοῦ ἔργου, τῆς θείας Σοφίας καὶ τῆς ἀθανατοποιήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπ’ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου λέγουν τὰ ἀρχαῖα κείμενα ὅτι «ἐνδύει τὸ πνεῦμα τῶν τετελεσμένων διὰ ταινίας ἐκ πραγματικοῦ ὑφάσματος τὴν διοίαν περιελίσσει ἐν ἑκατομμύριον φοράς κατὰ τὸ πρότυπον τῆς περιδέσεως τῶν μοιμιῶν. Η ὑλη δὲ τοῦ ὑφάσματος τούτου ἔχει τοιαύτην λαμπρότητα καὶ καθαρότητα ὥστε μᾶς ἐνθυμίζει τὸν μανδύαν τὸν ὑφασμένον ἐξ ἡλιακῶν ἀκτίνων διὰ τοῦ

όποίου ὁ ἥλιος περιβάλλει καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν γῆν καθὼς αὐτὴ περιστρέφεται περὶ αὐτόν.».

— Ἡ ἀρχαία Αἰγυπτιακὴ παράδοσις διμιλεῖ κατηγορηματικῶς διὰ τὴν ἐποχὴν πρὸ τοῦ Κατακλυσμοῦ κατὰ τὴν ὅποιαν ὁ πολιτισμὸς ἦτο εἰς πλήρη ἄνθισι. Αὐτὴ ἡ ἐποχὴ περιγράφεται ὡς ἡ Χρυσῆ Ἐποχὴ βασιλέων καὶ φιλοσόφων ἡμιθεϊκῆς φύσεως καὶ μᾶς ἀνεπτυγμένης λογοτεχνίας εἰς μίαν ἴερὰν γλῶσσαν ἡ ὅποια δὲν ώμιλεῖτο πλέον μετακατακλυσμαίως. Ἡ παράδοσις τῆς αἰγυπτιακῆς θρησκείας ἀναφέρεται ὅτι ἔλκει τὴν καταγωγὴν ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἔχει ἀπομείνει τὸ ὄνομα, ὡς Θεοῦ, μεγάλου διδασκάλου τῆς Σοφίας, τοῦ πρώτου Ἐρμοῦ-Θώθ ἢ Ἀγαθοδαίμονος. Ἡ μετακατακλυσμαίᾳ ἐποχὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἐπαναλειτουργίαν τῶν μυστηριακῶν καὶ ἴεροφαντικῶν θεσμῶν ὑπὸ τὴν ἐμπνευσμένην καθοδήγησιν τοῦ δευτέρου Θώθ, τοῦ ἐπονομασθέντος Τρισμεγίστου, καὶ τὴν δημιουργίαν μᾶς ἴερᾶς λογοτεχνίας εἰς μίαν μεταγενεστέραν ἀρχαῖζουσα ἴερὰ γλῶσσα. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διεδέχθη ἡ Ἰστορικὴ ἐποχὴ καὶ ἡ νεωτέρα θρησκευτικὴ λογοτεχνία εἰς τὴν ὑστέρα μιօρφὴ τῆς αἰγυπτιακῆς γλώσσης. Ἡ παράδοσις αὐτὴ καταγράφεται, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὑπὸ τοῦ Μανέθωνος ὁ ὅποῖς γράφει εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πτολεμαίου Β' (-250). Ὁ Κικέρων ὅμως ἀναφερόμενος εἰς ἄλλην παράδοσιν (*De Nat. Deorum*, iii, 22) διμιλεῖ διὰ πέντε Ἐρμᾶς, ἐκ τῶν ὅποίων οἱ πρῶτοι τρεῖς εἶναι προκατακλυσμαῖοι καὶ μόνον οἱ δύο τελευταῖοι εἶναι Αἰγύπτιοι. Οἱ Κλασικοὶ διμιλοῦν ἐπίσης διὰ τὰς Ἐρμαϊκὰς στήλας, τουτέστιν μεγάλα τεμάχια γρανίτου ἐπὶ τῶν ὅποίων οἱ προκατακλυσμαῖοι σοφοί ἀναμένοντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Κατακλυσμοῦ εἶχον χαράξει κείμενα, διὰ νὰ μὴν ἀπολεσθῇ σημαντικὸν τμῆμα τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων τῆς ἐποχῆς, ὁ δὲ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος ἀναφέρει τὰ ἔξης ἐνδιαφέροντα: «Ὑπάρχουν ὡρισμέναι ὑπόγειοι αἴθουσαι καὶ στοαὶ πολυνδιάδαλοι διὰ τὰς ὅποιας λέγεται ὅτι οἱ ἀρχαῖοι μύσται, γνωρίζοντες τὴν ἐπέλευσιν τοῦ Κατακλυσμοῦ καὶ φοβούμενοι ὅτι ἡ ἀνάμνησις τῶν ἴεροφαντικῶν θεσμῶν θὰ ἐκλείψῃ, τὰς κατεσκεύασαν εἰς διαφόρους τόπους δι' ἴδιαιτέρως ἐπιμόχθου ἔξιρυκτικῆς ἐργασίας. Αἱ γνώσεις δὲ ἦσαν κυρίως ἐγχάρακτοι ἐπὶ τῶν τοίχων οἱ ὅποιοι ἦσαν ὄλογλυφοι δι' ἴερογλυφικῶν (*Ammiani Marcellini Rerum Gestarum Libri qui supersunt*, xxii, xv, 30. ed. V. Gardthausen, Leipzig, 1874, p. 301) ».

— Ὁ Φίλων ἐπαινεῖ τὸν Σαγχονιάθωνα ὡς ἔξαιρετον ἐρευνητὴν ἔχοντα μελετήσει τὰ εὑρισκόμενα ἀρχαῖα αἰγυπτιακὰ «ἔρμητικὰ» γραπτὰ καὶ ὁ Mead ἀπὸ τὰς ἴδιας του μελέτας τῶν αἰγυπτιακῶν κειμένων συμπεραίνει ὅτι ἀπόδειξις τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ Σαγχονιάθωνος ὑπὸ τῆς ἀρχαιοτέρας αἰγυπτιακῆς παραδόσεως εἶναι ἡ κοσμογονία τὴν ὅποιαν ἀναφέρει ὡς τὴν γνησίαν αἰγυπτιακὴν τοιαύτην (ἴδε ἀνάλυσίν της εἰς α΄ μέρος τοῦ ἄρθρου μας: *Ἐλλ. Πάνθεον*, 7, σ. 23). Ἡ ἀποψίς αὐτὴ περὶ τοῦ ὅτι ἡ πραγματική, ἀρχαία

καὶ διδασκομένη εἰς τὰ Μυστήρια αἰγυπτιακὴ κοσμογονία εἶναι αὐτὴ τοῦ Σαγχουνιάθωνος ἐδραιώνει τὴν θέσιν μας περὶ κοινῆς καταγωγῆς ὅλων τῶν παραδοσιακῶν θρησκειῶν, καθότι εἶναι ἀπολύτως ὅμοια πρὸς τὴν ὁρφικὴν τοιαύτην, ὅμιλοῦσα ἐναργῶς περὶ τῶν δύο κοσμογονικῶν οὐσιῶν.

— Ἐρωτηματικὰ γεννῶνται διὰ τὸ γνωστὸν πρωτοχριστιανικὸν βιβλίον «‘Ο ποιμὴν τοῦ Ἐρμᾶ». Πρόκειται διὰ τὸ πρῶτον, Ἰσως, χριστιανικὸν ἔργον διποσδήποτε συγγραφὲν πρὸ τῶν κανονικῶν εὐαγγελίων, διὸ καὶ δὲν ἀναφέρει χωρία τούτων. Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐίναι μάρτυς τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων καὶ τῆς τότε κινήσεως τῶν ἴδεων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ χριστιανοὶ στερούμενοι οἴασδήποτε λογοτεχνίας ἀντέγραψαν ἥως καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας των τὰ ὑπάρχοντα ἔργα (βεβαίως παρεμβάλλοντες τὰς ἀποκλειστικῶς ἴδιας των ἴδεας. Οὕτω τὸ προαναφερθὲν ἔργον στηρίζεται ἐπὶ μιᾶς μιμήσεως τοῦ Ποιμάνδρου, τόσον κατὰ τὸν τίτλον (Ποιμάνδρης = ποιμὴν ἀνδρῶν, Ἐρμᾶς ἐκ τοῦ Ἐρμῆς κ.ο.κ.) ὅσον καὶ κατὰ μέρος τοῦ περιεχομένου (πρᾶγμα ποὺ φθάνει ἥως τῆς ἀντιγραφῆς μεγάλου μέρους τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Ποιμάνδρου. Ὁμως τὸ βιβλίον τοῦτο τὸ ὅποιον ἔχαιρε μεγάλης ἐκτιμήσεως καὶ ἦτο λίαν δημοφιλὲς κατὰ τὴν ἐποχὴν του δὲν ἐγένετο ἐν τέλει δεκτὸν εἰς τὸν χριστιανικὸν κανόνα (Καινὴ Διαθήκη) διὰ λόγους ποὺ ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦν: Κατὰ πρῶτον, ἔχομεν ὑπονοίας ὅτι τὸ ἀρχικὸν περιεχόμενόν του —καθόρεπτης τῶν ἴδεων τῶν πρωτοχριστιανικῶν κοινοτήτων— περιεῖχε στοιχεῖα μὴ ἀποδεκτὰ ἀπὸ τὸν ὠργανωμένο χριστιανισμό τῆς Συνόδου τῆς Νικαίας. Τοῦτο Ἰσως ἔξηγεῖ τοὺς λόγους ποὺ δὲν διεσώθη τὸ ἀρχικὸν κείμενον ἢ ἡ ἀρχικὴ λατινικὴ μετάφρασις ἀλλ᾽ ἔχομεν ἐν ἑλληνικὸν κείμενον ποὺ θεωρεῖται τοῦ +150 καὶ ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς φιλολόγους Ἐρμᾶς iii. Ἀλλὰ καὶ τὸ μετερρυθμισμένον αὐτὸ κείμενον διαφέρει βασικῶς ἀπὸ τὸ δόγμα τῆς ὑστέρας ἐκκλησίας καθότι ἐμφανίζεται ἐντόνως ἀντιπαυλικὸν καὶ μὲ ἐντόνως γνωστικὰ στοιχεῖα, ἀναφέρον τὸν μῆθον τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Βιβλιογραφία περὶ “Ἐρμοῦ Τρισμεγίστου”:

Walter Scott, “*Hermetica*” (*The ancient Greek and latin writings which contain religious or philosophic teachings ascribed to Hermes Trismegistus*), 3 vol., ἐκδ. Oxford: Ἐκδοσις κειμένου, ἀγγλικὴ μτφρ., ἐκτενέστατα σχόλια.

G. C. Mead, “*Thrice Greatest Hermes*”, 3 vol. Watkins, London, 1964: Μτφρ. εἰς τὴν ἀγγλικήν, ἐκτενὴ σχόλια καὶ ἐκτενῆς ἀνάλυσις εἰς ἴδιαίτερο τόμο τοῦ ὅλου φιλοσοφικο-κοινωνικοῦ-θρησκευτικοῦ πλαισίου τῆς ὑστέρας ἐποχῆς.

“*Hermès Trismégiste*”, A.D. Nock - A.-J. Festugière, ἐκδ. “*Les Belles Lettres*” (Guillaume Budé), Paris, 1960: Ἐκδοσις κειμένου, γαλλικὴ μτφρ., ἐκτενὴ σχόλια.

W. Kroll, ἄρθρον “Hermes Trismegistus” ἐν “Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaften”

swissenschaft”.

Garth Fowden, *The Egyptian Hermes*, Princeton Un. Press, 1986: Μελέτη ἐπὶ τῶν Ἐρμαϊκῶν κειμένων καὶ τῆς ἐποχῆς των ἐν γένει.

R. Reitzenstein, *Poimandres*, 1904 & *Die hellenischen Mysterienreligionen*, 1927 : Πρόκειται διὰ τὸν φιλόλογον ποὺ πρῶτος ἐφήρμοσε τὰς συγχρόνους ἐπιστημονικὰς μεθόδους ἐπὶ τῆς μελέτης τῶν Ἐρμαϊκῶν κειμένων καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις διὰ τὴν ὁρθὴν κατανόησί των.

Ferguson John, *The Religions of the Roman Empire*, Thames & Hudson, London, 1970: Μελέτη ἐπὶ τῶν θρησκειῶν τῆς ὑστέρας ἐποχῆς.

